

304905

ÉSZAKI ROKONAINK

SZERKESZTI VITÉZ NAGY IVÁN

1942

1942

BUDAPEST

7 KÖTET

ÉSZAKI ROKONAINK

A Magyar-Finn és a Magyar-Észt Társaság Közleményei

Szerkeszti

Dr. vitéz NAGY IVÁN

Dr. LAKÓ GYÖRGY és Dr. GYÖRKE JÓZSEF
közreműködésével.

Előfizetési díj évenként 3 P. — A Magyar-Finn Társaság tagjai az évi 4 P tagdíj fejében ingyen kapják.

A Magyar-Észt Társaság tagjai az évi 2 P tagdíjon kívül évi 2 P előfizetés díjat fizetnek.

Megjelenik évenként többször.

Felelős kiadó:

Dr. GASKÓ DEZSŐ

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-U. 7. — TEL.: 384-592.

TARTALOM:

<i>Tasnádi Nagy András: Ünnepi köszöntő</i>	121
<i>varjasi Suhayda Tiborné: Észt üdvözlét</i>	125
<i>Györke József: Az észti nép nyelve és irodalma</i>	128
<i>Fazekas Jenő: Az észtek sorsa</i>	140
<i>Hirek</i>	156
<i>Mannerheim tábornagy: Köszönő levél</i>	158

ÉSZAKI ROKONAINK

VII. KÖTET

BUDAPEST

1942 DECEMBER

Ünnepi köszöntő.

Irta és elmondta:¹ *Tasnádi Nagy András.*

Ezt az ünnepélyt, melyre ma itt finnek, észtek és magyarok egybesereglettünk, nem valamely ügyesen összehozott nemzetközi szerződés, nem valamely szövetségi paktum, nem egy diplomáciai siker, nem egy szakaszokba szedett megállapodás vagy egy jogilag szabályozott érdekszövetség méltatásának szenteljük. Ez az összejövetel ünnepe egy — gyökérszálaival — évezredekbe visszanyúló testvériségnek, ünnepe a *szeretetnek és a vérnek*, ünnepe nem a számító hideg észnek, hanem a testvér-vér dobogtatta szíveknek, nem a rideg értelemnek, hanem a *meleg érzelmeknek*.

Már ha ez így van, akkor meg fogják érteni és meg fogják bocsátani nekem, ha a finn-ugor testvériségre gondolva, arról szólva, szubjektív momentumoknak hatása alá kerülök, ha testvériséget méltatva személyes élményeimnek és érzelmeimnek is hangot adok.

Nyáron múlt hat esztendeje, hogy az utolsó finn-ugor kongresszus alkalmából Észtországban, Tartuban, Tallinnban s Helsinkiben és Finnországban töltöttem pár hetet. E hetek benyomásai felejthetetlenül vésődtek bele elmémbe.

Tartu ősi egyetemével, a kedves fogadtatás, melyben részünk volt, a lelkes hangulat, mely odáig fokozódott, hogy mikor elutaztunk, a vasútállomáson, a váróteremben s a perronon a katonazene hangjaira sok száz ember perdült táncra s az egyetemi hallgatóknak egy nagy csapata ült fel vonatunkra, hogy elkísérjen bennünket az ország fővárosába, Tallinnba, mindez kitörőlehetetlenül él emlékezetemben.

És Tallinn! Ez a szépséges város, sok évszázados épületeivel, hatalmas várfalaival, melyeknek ódon külső képe mögött a törvényhozás egészen modernül kiépített helyiségei rejtőznek, a városháza messze keletről ideálmodott minaretjével, azután a gyönyörű kikötő, honnan a messzi finn partok felé kémlel. Lehet-e ezekből bármit is feledni?

De nem csak a kép szép, mely a miliőt adja, hanem azon-

¹ 1942. nov. 21-én a Finnugor néprokonsági ünnepélyen.

nal szívünkhöz férközik a nép is, melyet ez a millió körülölel a testvér észt nép a maga meleg kedélyével, utolérhetetlen vendégszeretetével, rokon ragaszkodásával.

Emléket kell itt állítanom államfőjünknek, az öreg Päts Konstantinnak, kinek első olvasmánya naponta egy németnyelvű magyar lap volt, ki legalaposabban volt tájékozódva a nemzeti létünket érintő minden nagy kérdéstről, aki pár találkozás után a legmelegebb barátság minden jelével halmozott el bennünket magyarokat s aki azóta — fájdalom — az orosz szovjet szörnyűségeknek áldozata lett.

De szeretnék szólni arról is, miként búcsuztatta magyar vendégeit Tallinn közönsége a kikötőben, mikor hajóra szálltunk, hogy Helsinkibe utazzunk; hogyan halmoztak el szeretetüknek kedves megnyilatkozásaival, virágdísszel, s a legkülönbözőbb ajándékokkal — idóm azonban ki van mérve s nem engedi, hogy részletekbe bocsátkozzam. Nem engedi azt sem, hogy Helsinkiről s Finnországról — csak rövidre fogva is — elsoroljam mindazt, ami nyomot hagyott lelkemben, elmondjam a sok szépet, értékeset és kedveset, amit tapasztaltam, megemlékezzem a sok figyelemről, mellyel testvéri érzéseiket kifejezésre juttatták.

Annyit mégis legyen szabad elmondanom, aki egyszer látta a finn tavakat fenyőkoszorúikkal, a partjaikon elnyúló, smaragd-zöld rétekekkel, látta a finnek udvarházait, amelyeknek levegőjében annyi hasonlóság van a mi régi, egyszerű kúriáinkhoz, aki látta a finn természet csodáit, az imatrai vizeséseket, Viipuri ősi vártornyát, aki elbeszélgetett egyszerű finn emberekkel s megállapította, hogy mennyire magába szívja a legszegényebb gazda vagy tehenész is az ő nemzeti kulturájukat, aki érezte, hogy a becsületesség, kötelességtudás, önfeláldozás, a köz szeretetének érzése hogy át- és áthatja ezt a kicsiny népet, az mind ennek hatása alól szabadulni soha többé nem tud.

Érzéktelennek kellene lennie annak, aki Helsinkiben, ebben a nagyszerűen fejlődő városban, annak életritmusában, népe meghatározó rokonszenv-nyilvánításaiban, a vidék lelki atmoszférájában hidegen maradna s nem tárná ki szívét a testvériesség minduntalan jelentkező kisugárzásai számára.

Nincs az a finn férfi vagy nő, vagy akár iskolás gyermek, aki a velünk való rokonságról ne tudna; *nem szabad lenni olyan magyar embernek se, aki nem hordozza lelkében büszkén a testvériség érzését ez iránt a dicsőséges rokon nép iránt.*

Rokonok vagyunk, ezt mondja a tudomány, de ezt érezzük is, mihelyt közöttük, velük vagyunk, mihelyt egy kicsit közelebb jutunk hozzájuk.

Zsirai Miklós, a kiváló nyelvész azt mondja, hogy — bár egy-egy nép testi-lelki egyénisége számtalan tényezőtől alakul,

kétségtelen, hogy az egyéniség jegyei közül a nyelv a legszembe-
szökőbb és legmaradandóbb. A nyelv, »mely multunk legdrágább
öröksége, jelenünk közvagyon a jövőnk bi to s záloga«. És
kifejti, hogy nyelvrokonságunkhoz kétség se férhet.

De nemcsak nyelvrokonság áll fenn közöttünk. 'Faji ro-
konságunk sem vitás már. És nem csak a magyar tudomány
megállapításaira hivatkozhatom e tekintetben, hanem idézhetem
a kitünő német tudós, Winkler Henrik boroszlói egyetemi tanár
kijelentéseit is, aki ezeket mondja: »1890-ben Finnországba
utaztam, azzal a meggyőződéssel, hogy ott egyáltalán nem, vagy
csak alig fogok külső típusbeli hasonlóságot találni a Magyar
Alföldről évek óta jól ismert alakokkal. Az eredmény az volt,
hogy szinte az összetévesztésig azokat a személyeket véltem
látni, akiket Szegeden, Debrecenben, Kecskeméten, vagy valahol
másutt az Alföldön megfigyeltem.«

Nem is csoda, a mi őseink is a Don-Volga tájékáról indultak
el mai hazájukba, finn testvéreink történelmi multja is oda vezet
vissza.

S mennyi a rokonság az évszázados küzdelmekben, harcok-
ban, szenvedésekben, melyeket létünkért s a nyugati keresztyén
kultura és civilizáció védelmében harcoltunk.

Az ellenséges elnyomás szörnyű századait kellett finn test-
véreinknek kiállaniok épúgy, mint nekünk; nyelvüktől, nemzeti
öntudatuktól, a lét elemi feltételeitől akarta őket megfosztani
a durva önkény csakúgy, mint bennünket, s ők mégis épúgy
fenn tudták tartani nemzeti létüket, mint mi, épúgy új életre
tudták ébreszteni a már-már halottnak látszó Suomit, mint
mi a legázolt, széttépett országunkat.

Finnországot ellenségei nem egyszer feldarabolták, épúgy
mint bennünket. Nekik is épúgy folytonos erőfeszítésekkel, ren-
geteg véráldozattal kellett védeniök a megmaradt részeket s
visszaszerezni, amit elraboltak tőlük, mint nekünk, ők is, mint
mi — sokszor szörnyen megfogyva — de meg nem törve, áll-
ták a történelem szörnyűnél-szörnyűbb próbáit.

Az orosz elnyomás, svéd uralom hosszú korszakait kellett
kiállaniok finn testvéreinknek; az észtek már-már egészen eltün-
tek a történelem forgatagában, mi végigszenvetdük a tatárjárást,
a török dúlás másfél évszázadát, Ausztria szívós elnyomó tö-
rekvéseit s hála Istennek, megvagyunk mégis.

Nem lehetünk hitvány anyag sem testvéreink, sem mi. Ha
azok lennénk, már elsöpörtek volna bennünket a história vi-
harai, mint ahogy annyi népet tettek semmivé a népvándorlás s
a későbbi évszázadok pusztító harcai.

A finn nép ma is egyik oszlopa a keleti barbarizmus elleni
küzdelemnek, mi is becsületter álljuk helyünket ugyanezen az

arcvonalon. Ugy ők, mint mi új és új zálogát szerezzük szebb jövőhöz való jogunknak.

Ne vegyük le egymásról szemünket egy percre se. Ne feledkezzünk el róla a legnehezebb órákban sem, hogy nem állunk itt Európában rokontalanul. Ne feledjük, hogy ők is, mi is úgynevezett kism nemzetek vagyunk, melyek bizony sokszor vannak kitéve a számbelileg nagy népek önző önkényének.

Bizony a nagyokat, az erőseket sokszor ragadja el a hatalom önzése, a kisebbeknek, az erőtlenebbeknek több az érzékük az igazságosság s méltányosság iránt.

Könnyű a nagyoknak!

Már tömegüknél fogva is erőt jelentenek — hát még ha kulturájuk, jellemük, tanultságuk, munkájuk hatványozza ezt az erőt. A kis népek számottevő tényezők csak úgy lehetnek, ha fiaik jellemerejével, kemény akaratával, önfeláldozásával, hitükkel, történelmi hivatásuk, nemzeti érdekeik önfeláldozó szolgálatával pótolják számbeli hiányaikat, lelki, erkölcsi erőtényezőkkel a hiányosabb fizikai erőtényezőket, ha tudnak értékek lenni az egész művelt emberiség szempontjából.

De így azután kicsiny, számbelileg kicsiny népek is lehetnek nagy nemzetek, amint azt a mi finn testvéreink csak nem régen, az 1940-ik évi úgynevezett téli háborújukban, az orosz kolosszus ellen kifejtett csodás ellenállásukkal bizonyították be és bizonyítják ma is naponta.

Nagy biztatás van ebben számunkra, és nagyszerű példaadás, mely arra tanít, hogy nem mindent döntenek el a számok, nemcsak az anyag számít. És jól esik tudnunk, hogy nemcsak barátaink vannak Európában, hanem — ha sok száz kilométer távolságban is — de vannak rokonaink is, erőskarú, nemes jellemű, tisztalelkű népek, melyeknek szíve — jó és rossz napokban — együtt dobban a mi szívünkkel. Főlemelő érzés számunkra, s hisszük finn és észtr rokonaink számára is, a testvériség érzése.

Mint bevezető szavaimban mondtam — ezt a testvériséget ünnepeljük ma. Egyidejűleg mi itt, finn testvéreink saját házájukban.

Adja Isten, hogy közös céljaink javára e közös ünneplésből is újabb erők származzanak.

Vészes viharok zúgnak fölöttünk s körülöttünk. Népek egzisztenciája ingadozik. Évszázados tartó oszlopok recsegnek-ropognak. Nehéz éveket éltünk át s még nehezebbek jöhetnek. Nekünk — bármi történjék — nem szabad megrendülnünk. Állnunk kell a próbatételeket, hogy méltók legyünk barátainkhoz, rokonainkhoz, méltók multunkhoz s érdemesek a jövőre, állnunk kell a harcot, amint bámulatra méltóan állotta és állja Suomi alig három milliós, kicsiny népe, minden fia és leánya.

Mannerheim finn tábornagy azt a hadparancsot, melyet az 1940. évi orosz-finn háború befejezésekor kiadott, ezekkel a szavakkal végezte: »Büszkék vagyunk és ezután is teljesítjük történelmi hivatásunkat: a nyugati civilizáció megvédését, amely századokon át örökségünk. De ennek az örökségnek az árát az utolsó fillérig meg is fizettük a nyugati országoknak.«

Ugyanezt — ebben is rokonok vagyunk — mi is szóról-szóra elmondhatjuk.

És rokonok vagyunk abban a hitben is, hogy ez a mi közös nagy igazságunk elismertetést talál majd akkor is, mikor a nagy európai igazságetetésről lesz szó.

Ma, testvériségünk ünnepén ezzel a hittel szivemben kérem Isten áldását finn és észt testvéreinkre, — sokat szenvedett hazánkra, küzdő, vérző, verejtékező nemzetünkre.

Észt üdvözlét.

Irta: varjasi Suhayda Tiborné — Madis Hilda.

és elmondta a finn-ugor rokonsági ünnepen.

Engedjék meg nekem, az észt nőnek, aki a sors rendeléséből vetődtem ide, lebbe a szép országba: Magyarországba, *második hazámba*, akit a magyar környezet, a magyar testvéri szeretet *magyar asszonnyá formált át*, hogy a mai bensőséges alkalomból, amikor a Magyar-Észt és a Magyar-Finn Társaság rendezésében *néprokonsági ünnepet ülünk itt együtt*, néhány egyszerű szóban hitet tehessen mind a magam, mind az itt élő észt testvéreim nevében is, a magyar föld és a magyar rokonnép iránti szeretetünkről és ragaszkodásunkról.

Ünnepe ez a mai nap az észt népnek is, a *felszabadulás* magasztos ünnepe az elnyomatás, a szétszórás, a megsemmisítés alól.

Kicsiny a mi népünk, hiszen lélekszámban alig valamivel haladja meg az egy milliót és fegyverrel nehezen védhető nyílt határok övezik földjét. De észt honfitársaink erős lelke, határtalan fajszeretete, nemzeti öntudata mégis arra készítette népünket, hogy felvegye a küzdelmet a megsemmisítésre törekvő hatalmakkal szemben. Ez a küzdelem azonban nem történhetett fegyverrel, de nem is erőszakkal, hanem csak céltudatos, néma tiltakozásra és tétlen ellenállásra szorítkozhatott.

Igy történt, hogy amikor az elnyomatás veszélye fenyegette népünket a le nem küzdhető túlerő részéről, kényszerű kísér-

letet tett ügyeinek békés megoldására. Vezetői engedményeket igyekeztek tenni létük biztosítása érdekében, annak kikötésével azonban, hogy országuk függetlenségét, belügyeikben, állami- és gazdasági életükben való önállóságukat tiszteletben tartják.

A megegyezés meg is történt! Annak feltételeit azonban a szovjet-uralom sajnos, nem tartotta be akkor, amidőn az átengedett támaszpontokat már megszállotta. A túlerőnek engedni kellett, és rákényszerítették az észti népre, hogy a szovjet rendszer bevezetését tűrje el.

Nehéz volna ecsetelni, mit élt át az észti nép, amely húszéves szabadságát és függetlenségét olyan nagyon meg tudta becsülni, ennek a megaláztatásnak és megpróbáltatásnak keserű napjaiban.

Meleg családi tűzhelyeket döntöttek porba, férfaink legjavát tömegesen vetették fogságba, védtelen nőket, ártatlan gyermekeket hurcoltak el otthonukból messze idegen tájakra, ismeretlen körülmények közé.

A napsugaras életet, a derüs munkakedvet: szenvedés, keserűség és rabszolgaság váltotta fel.

Az észti népnek jóformán egész középosztálya rabságba került. A sors kegye, a véletlen szerencse folytán otthonmaradottak pedig a teljes gazdasági leromlás legvégső állapotába jutottak.

Igy lett: a független, a szabad, a boldog, munkás és megelégedett virágzásnak indult országból: a szenvedések, a nélkülözések, a nyomoruság tanyája.

De az észti nép ebbe a mostoha sorsába sehogy sem törődött bele! Felvette a küzdelmet elnyomóival szemben. Mégpedig egyfelől az idegenbe átszökött és szabad-csapatokba tömörülve harcoló fiai útján, másfelől pedig a csendes ellenállásnak fegyvereivel.

A Mindenható kegyelméből: siker koronázta ezt a vállalkozást, és ma már derülni kezd az égbolt a mi drága hazánk felett is, a mi imádságos lelkünk nagy-nagy örömére!

Az észti nép, miként a virágzás napjaiban, úgy a szenvedések sötét óráiban sem feledkezett meg magyar testvéreiről. Fajtájához: a rokon-néphez törhetetlenül és forrón ragaszkodott. A messze-távoli közös mult nyelvemlékeit önzetlenül tanulmányozva és ápolva.

Ennek a néptestvériségnek érzése fokozott mértékben erős bennünk, itteni észtekben, akik a magyar testvéreink szeretetétől övezve, új hazát, második hazánkat találtuk meg Magyarországon, akiket a családi élet szálai fűznek ehhez a gyönyörű magyar földhöz, melyet megszerettünk és amelyhez hűséggel ragaszkodunk.

A mult szenvedése hasonlóan érte mind a magyar, mind az észt népet! De fajuk törhetetlen ereje a legnehezebb időkben is fenntartotta mind a kettőt.

Ezért hisszük erősen mi, idekerült észtek, megismerve ezt a gyönyörű országot, amely éppen olyan kedves és szent számunkra, mint régi hazánk, hogy a jövő mind a két népnek boldog feltámadást fog hozni és hogy népeink testvéri összetartása: a szebb jövő kialakulását teszi biztossá nem csak a magyar és észt, hanem *valamennyi* finn-ugor rokon nép számára is.

Áthatva ettől a reménységtől, a Magyarországon élő észtek, elsősorban az észt nők nevében, de — illetékesebb képviselő hiányában — az egész észt társadalom helyett is, őszinte tisztelettel köszöntöm a mai néprokonsági ünnepély alkalmából: mind a Magyar-Észt Társaságot, mind az együtt ünneplő másik rokonnéppel való kapcsolatok ápolására hivatott: Magyar-Finn Társaságot is.

Őszinte köszönetet mondunk mindkét Társaságnak azért, hogy az észt népet és bennünket: itt élő gyermekeit, mint népünk ide a távolba szakadt képviselőit szeretettel és barátsággal felkaroltak, régi hazánk sorsát szívéükön viselik, és az észt nép jövője érdekében velünk együtt igaz buzgalommal fáradoznak.

És ebben a tekintetben mi, itteni észtek elsősorban a mi társaságunk nagyrabecsült elnökének *Petri Pál* Ónagyméltóságának vagyunk hálásak, aki kedves feleségével együtt olyan sok szeretettel, annyi melegséggel vette gondozásba a magyar-észt kapcsolatokat és azokat ápolja és továbbfejleszti.

De hálával és szeretettel adózunk ebből az ünnepélyes alkalmából az egész magyar társadalomnak is, főképpen pedig népeink közös boldogulásáért, szebb jövőjéért vérüket áldozó hős magyar honvédeknek.

Amidőn a mai néprokonsági est rendezését, s ennek keretében a sokat szenvedett észt népünk iránti nagyon megtisztelő figyelemért hálás köszönetet tolmácsolok a magyarországi észt nők, de a további fennmaradásunkért munkálkodó otthoni észt véreink nevében is, a Mindenható áldását kérem mind a két társaság további eredményes működéséhez.

Észt lélekkel, de magyar szívvel fohászkozunk a népek boldogulását intéző Uristennek bölcsességéhez, alázatosan kérve: hogy a »*Legnagyobb magyar*«-nak, Széchenyi István grófnak, — akinek százötven év előtti születésének emlékét éppen a közelmúltban ünnepelte az egész magyar nemzet, — jóslata a mi észt hazánk jövő sorsára vonatkozóan is beteljesedjék, aki annak idején azt mondta, hogy: »Nem nézek én hátra, hanem *előre!* Sokan azt gondolják, Magyarország volt: *Én* azt szeretném hinni: **LESZ!**«

Az észti nép nyelve és irodalma.¹

Írta: Györke József.

Körülbelül 3500 évvel Krisztus születése előtt élt valahol Moszkvától keletre, az Ural hegységtől azonban nyugatra az Oka, Volga, Kama és a Bjelaja folyók vidékén, vagyis a mai Kazán város környékén egy vadász, halász nép. Hogy miért, miértis, pontosan nem tudjuk, talán kevesebb lett a folyók hala, vagy a környező hatalmas erdőségek vadállománya, de annyi mindenestre kétségtelen, hogy ez a békés jámbor népcsoport lassan-lassan szétváltott. Egyes törzsek előbb keletre tartottak s talán még át is szivárogtak a nagy kontinenst választó Urál hegységen s kisebb-nagyobb török törzsekkel is kapcsolatba kerültek, majd dél felé vették útjukat s Lebédián, majd Etelközön át a Duna-Tisza között alapítottak maguknak örök magyar hazát. De a többi törzsek sem maradtak a Volga-Káma környéki finnugor őshazában, bár annyi kétségtelen, hogy ezek sokkal lassúbb módon távolodtak nyugat felé, s körülbelül a Krisztus születése előtti legutolsó évszázadokban jelentek csak meg a mai finnségi népek ősei a Peipusz-tó környékén a litvánok, lettek s ó-poroszok őseinek, szóval az ősbaltiakknak szomszédságában. »A tartós és nyílvánvalóan barátságos érintkezés folyamán az ősbalti finnség főleg a termelő és letelepült életformák — földművelés, állattenyésztés, építkezés, házi berendezés —, valamint a társadalmi szervezkedés terén tanult legtöbbet balti szomszédaitól.«² Emellett szól az észti *sild* »hid«, *seeme* »mag«, *hernes* »borsó«, *hãrg* »ökör«, *laud* »deszka«, *ratas* »kerék«, *regi* »szán«, *kirves* »fejsze«, *hõim* »rokonság«, stb. stb. szavak, melyek mind a balti nyelvekből valók.

»Mindjárt a baltiakkal való érintkezés után, esetleg már az érintkezés vége felé megkezdődött a germán hatás, amely az ősbalti finnség művelődésének hosszú időre irányt szabott.«³ »Csak fogalomkörök szerint kell csoportosítanunk a jövevényszavak hatalmas tömegét s azonnal kiviláglik, hogy az ősbalti finnság életében aránylag ily rövid idő alatt még nem ment végbe ennyire mélyre vágó átalakulás. A társadalmi és állami élet körébe tartozó jövevénysoron (király, fejedelem, hatalom, uralkodni, ítélkezni, bírság, bér, zálog, stb., stb.) kívül különös jelentőségük van az ásványok, fémek (arany), új gabonaneműek (rozs, zab) nevének, a mezőgazdasági szakkifejezéseknek, hogy a gyarapodásának ez alkalommal csak a legeslegfontosabb elemeire mutassunk rá.

¹ 1942. febr. 16-i Szabadegyetemi előadás.

² Zsirai, Finnugor rokonságunk 298—9.

³ U. o. 300.

A germán érintkezések kellős közepén indult meg végül a jövevényszavak kisebb száma ellenére is jelentős mérvű szláv hatás. Ez a keletitengeri finnség együttlakásának már csak az utolsó szakaszában kezdődött, egyes finnségi törzsekhez éppen csak hogy alig-alig volt módja hozzáférkőzni, mégis, mint említettük, jelentős befolyás volt, mert a többi között mégis csak neki köszönheti a finnség a: kereszt, pap, biblia, szabad, határ, csizma, ablak stb. szavakat s így bizonyára az ehhez tartozó egész kulturális gondolatvilágot.⁴

A germán hatás idején a finnség már meglehetősen széthúzódó törzsekből állott, melynek oka talán az életmód, a központi szervezettség hiánya, vagy éppenséggel az idegen szomszédok egyre fokozódó nyomása volt. Minden jel arra vall, hogy az elszéledés, a törzsek szétválása nem egy hirtelen, hatalmas áradatban folyó tömegvándorlás volt, hanem egy lassú évszázadokon át tartó csendes szivárgás, mely körülbelül a Krisztus születése utáni VIII—IX. századig tartott. Ebben az időben vándoroltak tehát a mai lívek ősei a Dűna folyó irányába Livland és Kurland partvidékére, a karjalaiak és vepszék északra, a mai Finnország lakói előbb kissé nyugatra, majd aztán részben tengeri, részben pedig szárazföldi úton szintén a zordonabb s akkor még majdnem lakatlan észak tájaira. Egyedül az észtek maradtak többé kevésbé az ősi föld környékén s csak egyes törzseik szivárogtak kissé nyugatabbra, nem lehetetlen, hogy éppen akkor, amikor a mai nyugat Észtországból az északabbra költöző finn törzsek már onnét eltávoztak. E fokozatos és lassú szétválás eredményeképpen alakultak ki a mai finnségi népegyeségek: az észtek, a finn, a karjalai, a vepsze, a vót és a liv; ettől az időtől kezdve kezdődik tehát a fokozatos, lassan távolodó s folyton önállósuló s egymástól eltérő népi önállóság ideje.

A IX. századtól kezdve a skandináv és orosz források már gyakran megemlékeznek az észtekről, mint bátor hajósokról és élelmes kereskedőkről. Észországot ebben az időben az idegen betörések ellen várszerű erődítményekkel védték, jelenleg 110 ilyen régi erődítményt (földvárat) ismerünk. Minden jel arra mutat, hogy már az akkori észtségeknek is elég fejlett társadalmi berendezkedése volt. Megyei főnökökről (seniores), egy felsőbb szabad osztályról s egy szolgasorsban élő rétegről kétségtelen adataink vannak. Egész Észtországra kiterjedő egységes kormányzat azonban még a XIII. században sem volt, bár a harcok idején az »öregek tanácsa« irányította a küzdelmet. Ennek az egységes és állandó vezetés hiánynak volt aztán a következménye, hogy a kereszténnyé térítés ürügye alatt benyomuló német lovagren-

⁴ Zsirai: Fimnek-Észtek 54—5.

deknek és az északról támadó dán csapatoknak húsz esztendő s véres küzdelem után (1208-tól — 1227-ig) kénytelenek voltak végül is behódolni. 1343 áprilisában megkisérelték ugyan az idegen iga lerázását, a felkelés azonban nem sikerült s az észtség 700 évig tartó elnyomatás alá került.

A lovagrendnek, a püspököknek és a dánoknak uralma megszakítás nélkül 1561-ig tartott. A XVI. században egy rövidebb időre Észtország déli része lengyel uralom alá kerül, ugyanis a magyar származású BATHORI ISTVÁN lengyel király hóditja meg. 1561-től 1710-ig pedig a svédek uralják, míg 1710-től egész az észtt függetlenség kivívásáig, tehát 1918-ig az orosz birodalom része. Amint látjuk, az őslakosság, az észtség lassan-lassan mindinkább elvesztette földjét s emberi jogait, ha pedig a városokba költözött, elnémetesítették. A XVII. század folyamán a svédek az észtség felemelésére üdvös reformokat kezdeményeztek, kivitelüket azonban az orosz-svéd háborúk megakadályozták, sőt mi több, mivel az orosz-svéd háborút a svédek elvesztették, a svéd uralmat felváltó orosz hatalom még szigorúbb elnyomást, valóságos jobbágy sorsot hozott. Ezen a helyzeten csak a felvilágosodás korának eszméi és az észtség többszörös lázadása enyhített valamit. Az igazi szabadság visszaszerzését azonban csak az észtt függetlenség kivívásakor nyerték el.

Attól az időtől fogva, hogy mindketten elhagytuk a Volga és Káma környéki finnugor őshazát, sok-sok évszázadig, sőt mi több, évezredekig vajmi keveset tudtunk egymásról. A rokonság, az együvértartozás tudata teljesen feledésbe ment. Fogel Márton, a híres hamburgi orvos, a magyar és finn nyelvrokonsának első hirdetője volt az, aki az észtt és magyar nyelv összer tartozását is újból kiásta a feledés homályából, a kérdés kidolgozását azonban sajnos, halála megakadályozta. Ezt az úttörő munkát, a feledésbe ment összer tartozás újra felvételének alapját, helyette a »svéd műköltészet atyja«, *Stierhielm* végezte el »*Ungarica convenientia cum Finnonica*« című munkájában 1671-ben. A sok egybevetés közül emeljük ki talán egyet-kettőt: *hal* = észtt *kala*, magyar *kéz* = észtt *käsi*, magyar *fő*, *fej* = észtt *pää*, magyar *tél* = észtt *talv*, stb. STIERHIELMnek és követőinek tanítása, vagyis, hogy a magyar nyelv az észttnek, finnek, meg a többi finnugor nyelvnek rokona, s így velük egy nyelvcsaládba tartozik, hosszú ideig csupán kétkedésre talált. A köztudatba csak a múlt század nyolcvanas éveinek vége felé kezdett átmenni.

A laikusok kétkedésének az volt a legfőbb oka, hogy egyszerűen nem voltak tisztában a nyelvi rokonság mivoltával és annak egyes fokozataival. A laikus ember a rokon nyelvekben csak azonos, vagy legalább is csak nagyon hasonló elemeket keres. Ő csak olyan egyezést képes felfogni és elfogadni, ami

szembeszökő. Ez is aztán az oka a még napjainkban is annyira közkedvelt délibábos nyelvészkedésnek. Ilyen alapon természetesen minden nyelvet össze lehet vetni minden elképzelhető nyelvvel.

A nyelvrokonság azonban nem a véletlen egyezéсэн, az egyes szavak teljes összecsengésén alapszik. Nem! Sőt mi több, ezen egymagában nem is alapulhat. A nyelv folytonos változásnak van kitéve, gondoljunk csak arra, hogyha például egy mult századbeli magyar levél kerül véletlenül kezünkbe, mennyire idegennek, vagy legalább is szokatlannak tűnik az fel az első olvasásra, pedig mennyit jelent ötven-hatvan év a 4—5 ezer évre visszatekintő finnugor rokonsághoz viszonyítva! Már pedig minden egyes nyelv, s így a finnugor nyelvek is, ki vannak és voltak téve ilyen fontos változásnak. De azt is felesleges bővebben fejtegetni, hogy ugyancsak minden nyelv egymástól függetlenül s majdnem mindig más és másféle irányba módosul. Ebből a változásbeli szabályosságból következik aztán az összehasonlító nyelvtudomány egyik fő elve, melyet a laikus, délibábos nyelvész sehogysem akar, vagy tud megérteni; tudniillik, *hogy a valóban rokonnyelveknek közös szavaiban és szólemeiben azok a hangok, amelyek eredetileg (tehát alapnyelvük korában) tényleg azonosak voltak, de a szétválás után, vagyis az egyes nyelvek külön életében elváltoztak, szabályosan térnek el egymástól, más szóval: szabályosan felelnek meg egymásnak.*⁵

Ha a magyar és észti nyelv közös eredetű, vagyis rokon egymással, akkor a magyar és észti nyelvrokonság is szabályos egyezéseken, illetve eltéréseken nyugszik. S ebben nem is csalatkozunk.

Lássunk talán előbb egy-két példát a szabályos egyezésre, vagyis arra az esetre, amikor bizonyos helyzetben mindkét nyelv azonos hangot őrzött meg:

1. a finnugor szókezdő jésített s- hang mindkét nyelvben megmaradt:

Pld. magyar száz = észti sata
 » száj = » suu
 » szem = » silm

2. a finnugor szókezdő k- a magashangú szavakban mindkét nyelvben megmaradt:

magyar kéz = észti käsi
 » kő = » kivi

Most pedig lássunk egy-két példát a szabályos eltérésre is.

1. a finnugor alapnyelvi szókezdő p- hang az észti ma is megvan, a magyarban ellenben f-re változott:

⁵ Szinnyei: Finnek-Észtek 62—3.

magyar	fon-ni	=	észt	punu-ma
»	fa	=	»	puu
»	fészek			
	(HB. feze)	=	»	pesa
»	fő (fej)	=	»	pea (pää)

2. a finnugor szókezdő *k-* a mélyhangú észt szavakban ma is *k-*, a magyarban azonban *h*-vá változott:

magyar	hal	=	észt	kala
»	halla-ni	=	»	kuulama
»	három	=	»	kolm

Láthatjuk tehát, hogy mind az eltérés, mind pedig az egyezés, mindkét nyelvben szabályos, vagyis minden megfelelő esetben fennáll. És éppen ez a fő kelléke a nyelvi összetartozásnak vagy más szóval a nyelvi rokonságnak. A magyar és észt nyelv tehát rokona egymásnak.

* * *

A nyelv belső gondolatvilágunk, lelki életünk kifejező eszkeze. A lelki élet kikristályosodása pedig az irodalom. Vessünk tehát ezek után egy futó pillantást észt testvéreinknek irodalmára is.

Miként a magyar pogánykorból, úgy az észt »viking idők«-ből (1000—1200) sem maradt fenn költői termék. Az a tény azonban, hogy a finneknek és észteknek sok közös versformája és monda-, valamint daltémája van, feljogosít bennünket annak feltevésére, hogy már a közös együttélés idejében és később is virágozni kellett a népköltészetnek. A ma is élő, vagy már kihalt, de feljegyzett népdalok legnagyobb része azonban kétségtelenül csak a katolikus középkorban, sőt talán tekintélyesebb részük még ennél is később keletkezett. Bennük nem tükröződnek olyan hősiés hadikalandok, mint a finnek *Kalevala*-jában, az egyszerű földműves nép szől csupán ezekben a dalokban, a maga mindennapos örömeivel és bánatával. Szinte bámulatos az a képesség, ahogy ezekben a dalokban a paraszti élet legkisebb jelentőségű esetei, a legkülönbélebb viszonyok és helyzetek költészetté ábrázolódnak. Erotika s a szenvedély és pátosz azonban majdnem teljesen hiányzik, de annál gyakoribb a gyöngéd, bensőséges, mélyen borús-elegikus hang. Mindezt természetesen a nép rendkívül súlyos életkörülményei indokolják. Nem csoda tehát, hogy az észt népköltészet legszebb alkotásai éppen az árvák, a mindenkitől eltaszított szolgálányok dalai. Szinte jelképes jelentőségűek az egész észt népre nézve. Szívbe-markoló panaszkodásaik és búsongásaik az egész vergődő nép sóhajtásait fejezik ki. Lássunk talán egyet-kettőt közülük *Bán Aladár* fordításában.

A tölgyfa bűje,

Egyszer erdőbe vetődtem
s mire leltem az erdőben?

Tölgy sirdogált ott magában,
fekete fa talpig gyászban.

Tölgytől ekkor tudakoltam:

»Miért sírsz, te szegény fácska?«

»Miért sírok drága lányka?

Elviszik a többi fát, lám,
én maradok csak itt árván«.

Válaszoltam erre nyomban:

»Bátyám nekem három is van,
s fejsze mindnek a kezében,
majd kívágnak azok szépen«.

S mit csinálnak majd a tölgybűl?

»Lóistálló lesz a lombbul,
gyermeksip a gyenge gallybul,
Törzsökéből templom épül,
s jó lesz nekem, mit elhánynak,
menyasszonyi ládikának.

Három árva.

Élt egykoron három árva,
Elhagyottan, egymagára:
anyátlan lány volt az egyik,
apátlan fiú a másik,
bús özvegy volt a harmadik.

Kit siratott az árva lány?
Kelengyéje gondozóját,
ara-láda megnyitóját.

Kit siratott az árva fiú?
Eke szarva készítőjét,
házi holmi rendezőjét.

Kit siratott a bús özvegy?
Szántó-vető hitestársát
fekete rög forgatóját...

Hol a lányka könnye hullott,
csergedező csermely lett ott;
ahol sírt a gyöngye gyermek,
nyirkos földben mély kút nyílt meg;
hol az özvegy könnye csorga,
láp támadt tüstént arra,
halas tó kelt hullámozva;
munkások bent arcuk mossák,
leplet öblítenek a lánykák.

E népdalok gyűjtése Észtországban is Herder hatása alatt indult meg. Különös lendületet azonban csak a *Kalevala* megjelenésével nyert. *Fählmann Róbert*, *Kreutzwald Reinhold* és *Neus Henrik*, valamint *Hurt Jakab* szereztek maguknak és nemzetüknek e népköltészeti kincsek összegyűjtésével örök érdemet. Bebizonyították a világnak, hogy az észti nép is képes a művelődésre s utat mutattak az elkövetkezendő nemzedéknek, hogy az új észti műköltészetnek is majdan ebből a népies gyökérből kell kinőnie. E korszak népi és egyéni költészetének együttműködéséből született meg egyébként az észti nép nagy nemzeti eposza, a *Kalevipoeg* is (1857—1861). Az egész mű 20 énekre terjed és összesen 19.000 sorból áll, tehát 3795 sorral rövidebb, mint a finnek híres eposza, a *Kalevala*. A mű főhőse *Kaleva* fia, az észtek első, mondai királya. Alakja, mint egy nagy nemzeti eszménykép rajzolódik az olvasó elé. Az egész hősköltemény tele van szöve valóságos történelmi alappal bíró hagyománnyal. Vele a gyökeresen észti nemzeti szellem lép első ízben a nagy nyilvánosság elé s »az eddig megvetett koldus egyszerre mindenkitől tisztelt királyfivá vált«. A *Kalevipoeg* egyébként sok értékeset tartalmaz *Kreutzwald* egyéni költői alkotásából is, mert a mű nagyrésztét prózai mondákból ő ültette át verses formába.

Az 1860-as és az 1870-es évek Észtországban a hazafias, nemzeti és népies érzés ébredésének, első felmagasztosulásának kora. Ez az érzés eleinte csak egyeseket, de később mind nagyobb és nagyobb tömegeket ragadott meg. E kor legnagyobb észti lírikusa *Koidula Lydia*, a nagy észti közirónak, *Jansen*-nek leánya. Nemcsak mint lyrikus, hanem mint novella- és drámaíró is egyaránt új utakon járt. Hangja a patetikusan romantikus nemzeti érzés csengése. *Koidula* korának népies nemzeti érzéshangulatát szólaltatja meg egyébként s így ha kissé megkésve is, de még ehhez a csoporthoz tartozik a nagy magyarbarát, SÓÓT KÁROLY EDVARD is. Mutatóként álljon itt egy kedves csengésű kis költeménye BÀN ALADÁR fordításában:

A tű.

Csillagszemű szép leányka
egykor nyájas szó között
keblemre kis kezével
nyíló virágot tűzött.

Kicsike volt a tű nagyon,
látni alig lehetett,
de, érzem, a hegye mégis
elérte a szívemet.

A virág rég elhervadt,
nincs a tűnek hire sem,
de a seb még egyre sajog,
most is ég a szívemen.

A nemzeti ébredés korának lelkes hangulatát az egyre súlyosbodó oroszító törekvések és az általános gazdasági leromlás tagadhatatlanul nagy mértékben befolyásolta. Az irodalom ott hagyja a romantika világát s a valóságok földjéről meríti anyagát. Ez azonban korántsem volt kárára. LIIV JUHAN és KITS-BERG AUGUST falusi elbeszélései és VILDE EDVARD tiszta vonalvezetésű novellái és regényei minden művészi mértéket kiállanak. VILDE lassacskán az észti prózáírók egyik legnagyobbika lesz, egyedül álló és mindig érdekfeszítő meseszövével. Különös szeretettel foglalkozik a szociális kérdésekkel, az észti tanya és udvarház problémáival. Ugyancsak VILDE írja az első észti korszerű szalonvígjátékot.

A XX. század nagy belső forrongással kezdődik. Az egész Orosz-birodalmat átható forradalmi és szabadságeszmék különösen az észti ifjúságot lelkesítik. E hangulatból születik meg a *Noor-Eesti* (Fiatal-Észtország) néven ismert fiatal írók mozgalma, melynek célkitűzéseit a mozgalom vezéralakja, SUITS GUSTAV, jelenleg a tartui egyetemen az irodalomtörténetnek tanára, így foglalta össze röviden: »Több kultúrát! Több európai kultúrát! Maradjunk észtek, de legyünk európaiak is!« A panaszkodás hosszú ideje után SUITS verseiben hallunk először újra férfias, harcias, ifjú merész hangokat.

A férfi.

(Észtből fordította *Bán Aladár*).

Tölgyfákat is kidönt a zivatar,
Erős férfi, aki hűn akar.
Villám, ha villan, törhet érc, acél,
Ki férfiú, a sír szélén se fél.
Kaszás előtt dől rendre a fűszál,
A férfi, mint a sziklafal, megáll.
Megáll! Szemében büszke láng lobog,
Kik bátran élnek s halnak: boldogok!

* * *

Egy másik jelentős alakja, félig-meddig talán előfutára is a Noor-Eesti mozgalomnak, *Enno Ernst*. Verseinek a szinte teozofikusan befelé fordulás, a misztikus természetbe olvadás ad egyéni színt.

Ősszel.

(Észtből fordította *Bán Aladár*).

Az égbolton hús felhők vonulnak,
Kelet felől zord szél fujdogál.
Az éjszakák sötétek, hosszúak,
A ligetben hallgat a madár.

A hő, nyári idő búcsut mondott,
Az ég alján darvak szállanak,
Hervadt erdőn gyászolnak a lombok
S délibáb tájon bújdosik a nap...

Oh, természet, hová lett a bájad,
A virág és a dal az ágakon,
A langy esőfelhők merre szálltak,
S hová lett az enyhe fuvalom?

Szivem félve megremeg e képre,
Mint a rezgő nyárfán a levél...
Tán már az én nyaramnak is vége,
S itt az ősz és közel a tél?

SUITS és ENNO mellett a harmadik Noor-Eesti lyrikus a röviddel ezelőtt elhunyt RIDALA VILMOS. Különösen a természetköltészetben és a népdalt utánzó formákban otthonos. Az ő lírájában találta meg először az észti szigetvilág impresszionista költőjét. Legszebb kötetei: *Laulud* (Dalok, 1908) és *Kauged rannad* (Messzi partok, 1914.)

A prózaírók közül TUGLAS FRIEDEBERT tartozik még e mozgalomhoz. Novellái az újromantika érzülethevületjében és színgazdagságában pompáznak. Legkiválóbb művei: *Saatus* (A végzet, 1917), *Väike Illimar* (A kis Illimár 1937), stb. Logikus felépítésű bírálataival, pompás stílusérzékekével, s szellemes essay-ivel ő teremtette meg a modern korszerű észti kritikát.

TUGLAS mellett a Noor-Eesti keretein kívül működő prózaírók közül egészen jelentős névre és általános megbecsülésre tett szert LUTS OSKÁR erősen realista színezetű regényeivel, melyek közül kétségtelenül a legolvasottabb a *Kevad* (Tavaszi, 1912) és a *Soo* (Mocsár, 1914).

A világháború után egy új irodalmi csoport alakul »Siuru« (csodamadár, kb. turul) néven. Ennek a mozgalomnak főképpen lírikusok a tagjai. A háborús és forradalmi idők erkölcsi hanyatlása kezdetben határozott nyomot hagyott költészetükön. A viszonyok javulásával azonban az erotikai színezés mindinkább

háttérbe szorult, s költészetük tárgyát inkább a szociális és etikai viszonyok köréből merítik. A meglehetősen kihangsúlyozott szocioetikai eszmeszínezet egyébként még a legújabb észt irodalomban is meglehetősen általános. A *Siuru* költők vezéralakja, s kétségtelenül az egész észt irodalom egyik legkiválóbbja UNDER MARIE. Költészete talán egy kissé látomásszerű, kétségtelenül megragadó azonban friss zenei nyelvezete. Muta-tóul halljunk talán tőle is valamit.

Külvárosban.

(Észtből fordította Képes Géza).

Roskatagon áll a sok szomorú ház itt,
mázuk is lepergett;
cukorka-papírral s ólom gombbal játszik
a kapuban egy-két golya-nyakú gyermek.

Beoson a szél a nadrág szárán, (korcán
— feljajdul az árva
s torkán csap a szél ki, mint köhögés orkán:
e fiút a sors nem vasból kalapálta!

Lázbeteg, vagy őrült nyújtózik-e bent a
padkán, arcra borulva?
Akasztottakról is szólhat a gerenda:
minden nyomorultnak hely akad e zúgba.

Napfürdő.

(Észtből fordította Képes Géza).

A földeken hullámok zengenek
a part fűszeres illatot terem.
Virágmintás szőnyegen heverek,
napfényre szomjas asszony, meztelen.

A fáradt város küldött, vérszegény
testembe dől a fény, mint drága bor.
Már oszlik a gyász életem egén
s ereimben mámor zakatol.

Méhek döngenek édesség után,
villó kelyheken szállanak meg és
elámulnak rajtam, mint egy csodán.

Lázás lepkék csókolják kezemet,
mosolyognak a szőke rozs-fejek
s rám vadvirágok vágó szeme néz.

UNDER mellett a Siuru költők legjelesebbike VIISNAPU HENRIK. Első verseiben ugyanaz a féktelen szenvedély és leplezetlen érzékiség szólal meg mint UNDER kezdő költeményeiben. Később azonban majdnem kizárólag, mint a hazáját szerető és népéért aggódó költő énekel. Egyik ilyen természetű legszebb költeménye:

Dal a hazámhoz.

(Észtből fordította Bán Aladár).

Földművesek szabad hazája vagy.
Álld meg helyed! Maradj szabad!
A munka rajtad ne legyen robot:
arasson az, ki dolgozott...
Álld meg helyed! Maradj szabad!

Munkásoknak szabad hazája vagy.
Álld meg helyed! Maradj szabad!
Mit alkot itt tehetség, szorgalom,
vagy ide hoz zajló habon,
mindannyiunké... Maradj szabad!

Gond, munka, dal szabad hazája vagy.
Álld meg helyed! Maradj szabad!
Ahol a tenger és a szigetek
s az ég határt szabnak neked,
Álld meg helyed! Maradj szabad!

A harmadik Siuru költő SEMPER JOHANNES. Mestere: a művészi és tökéletes formának. Költeményei mellett számos novellát, regényt és essay-t is írt. Egészen elsőrendű stilisztika.

Az újabb francia művészeti irányok: kubizmus, konstruktivizmus jeles észt művelője BARBARUS JOHANNES. Jelenlétebb verseskötetei: Geomeetrliné inimene (A mértani ember, 1924), Multiplitseeritud inimene (A megsokszorozott ember, 1927).

A szabadságharc befejezése után az észt társadalmi életben is lassan-lassan megkezdődött a mérsékelő, kiegyensúlyozó folyamat. Ennek megfelelően az irodalomban is a nyugodtabb természetű epika s főképp a regény szerzett magának vezetőhelyet.

A realista regény észt felé'esztője KIVIKAS ALBERT. Regény-trilógiájában: *Jüripäev* (Szent György nap, 1921), *Jaani-*

päev (Szent Iván nap, 1924) és *Mihklipäev* (Szent Mihály nap, 1924) találó keresztmetszetét adja az újabb észt falusi életnek.

A legnagyobb észt regényíró azonban TAMSAARE ANTON. Már az ifjú-észt mozgalom idején ő a második legtekintélyesebb prózaíró TUGLAS mellett. Ábrázolásmódja inkább impresszionisztikus, állandóan lélektani és filozófiai problémákat bogyozgat, különösen midőn egyetemi hallgató korában szerzett élményeit önti formába. A függetlenség kivívása óta visszatért az észt földműves lelkialkatának elemzéséhez, most már azonban az értelem erejével ékesített megfigyelőképességgel. *Tõde ja Oigus* (Igazság és Valóság) című regénye emelte egyszerre az első észt regényíróvá. Ez a munka egy önéletrajzi elemekkel átszőtt regény. Egy paraszt család sorsa vonul fel előttünk három nemzedéken keresztül, az észt nemzeti ébredés korától egészen napjainkig. A főhangsúly *Paas Indreknek*, a család egyik műveltségre törekvő, de magát csak passzív bírálgatásban kiélő sarjának élményein nyugszik. Az egész művet egyrészt az érett realizmus, másrészt azonban a romantikus színezetű, szenvedélyes, de reménytelen igazság-keresés és líraiság jellemzi. Ezt a munkát számos idegen nyelvre fordították le és mindenütt osztatlan nagy elismerésben részesült.

Nincs terünk, hogy bővebben beszéljünk a többi, jelenkori észt prózaíróról, bár sokan közülök egészen elsőrendű színvonalúak lettek meg. Csak METSANURK—HUBEL-t, az észt próza-irodalomban az etikai problémák legmélyebben járó feldolgozóját s az ugyancsak erősen etikai, sőt inkább szociál-etikai, mondhatni osztályharcos etikai jellegű író KIVIKAS ALBART-et, az észt szociális ellentéteknek, különösen a nagygazdák és zsellérek ellentétének legjobb ábrázolóját említjük meg. Az utóbbi stílusa, ha nem is METSANURK forrongó írása, s ha nem is oly mély lélekbúvár, mint TAMSAARE, de a külsőségek élesszemű megfigyelője s a népies stílus ügyes alkalmazója.

Nem volna teljes ez a kis beszámoló, ha nem emlékeznénk még meg az utóbbi években oly nagy lendülettel előretörő észt drámairodalomról. Itt az egyeduralkodó kétségtelenül RAUDSEPP HUGÓ kezében van. *Mikumärdi* című darabjával az egész ország minden színpadát meghódította. Darabjai általában a magasabb parvenü-osztály hatalom-, pénz- és élvezetvágyát, valamint álszenteskedő morálját illetik maró gúnnyal.

Azok az írók, akikről az eddigiekben általában szó volt, mind-mind elismert és kialakult tekintély, irodalomtörténeti alakjuk többé-kevésbé már kirajzolódott. Nincsen aggodalomra ok azonban a most feltörő fiatalok miatt sem, mert az utánpótlás gárdájában is szép számmal vannak már olyanok, akik még sok ér-

tékes elismerést és dicsóséget fognak szerezni kicsi északi házájuknak.

Az észti irodalom egy kis nép munkájának és verejtékes küzdelmeinek költészete. Egy olyan népé, mely nem tudta meleg, kényelmes házakban, nyugalmas, meghitt íróasztal mellett ülve lelkének megnyilvánulásait a szavak szépművészetévé alakítani. »Örökös munkában és hosszú-hosszú ideig szolgaságban, mint népdaluk mondja: »falu alatt szántogatva, józanságban megmaradva, fűzte egybe a szavakat s énekelte a dalokat«. A leg-
elemibb létfeltételekért való állandó harcban, emberfeletti szenvedések, a legnyersebb erőszak és nyomorúság (kinjai közepette teremtette meg azt, amit megteremtett. Kevés alkalma volt alaposabban előkészülni művészi munkájára, vagy azt érettebb izlésnek megfelelően kidolgozni. Nem művész öncélúságból született meg ez a költészet, hanem legtöbbször ösztönösen, a mindennapi élet benyomásaival és szükségleteivel szemben támadt közvetlen visszahatásból«⁶ — állapítja meg találóan egyik nagynevű irodalomtörténészük, *Anniste August*. És ez a megállapítás valóban találó. Ez magyarázza meg, hogy e költészet leginkább közvetlen és rövid önmegnyilatkozás, vagyis lírai alaptermészetű.

Szinte csodálatosan ritkán, talán a kelleténél is ritkábban találjuk benne, minden időben, az erő és hatalom dicsőítését — annál inkább a jóságét, szépségét és a szociális igazságét. Igen, a szociális igazságosság és humanizmus örök ideáljában akarta kicsi északi testvérünk megalkotni, kicsinysége ellenére is, a maga belső nagyságát.

Az észtek sorsa.

Irta: Fazekas Jenő.

I.

A két világháború közé eső első észti köztársaság annak a nagy szellemi és nemzeti ébredésnek a kedvező történelmi fordulatok által is szerencsés megértésre vitt eredménye volt, amely európai hatásokra a múlt század hatvanas éveiben kezdődött az észti nép között. Mint tudjuk, ezt a keleti tengeri finn őshaza szívében, a Narva—Pihkva—Pärnu—Paldiski négyszögben és a szigeteken élő keleti tengeri ősfinn törzset a XIX. század

⁶ Fenno-Ugrica III. 544.

Irodalom: Fenno-Ugrica. III—V.. Budapest 1931, Tallinn 1936; Finnek-Esztek, Budapest 1928; Kampmaa M.: Eesti kirjandusloo peajooned. Tartu 1936; Zsirai M.: Finnugor rokonságunk. Budapest 1937.

a nyugati tengeri kijáró felé törő imperialista szlávság egyik utolsó finnugor áldozatát? Kelet és nyugatnak ezen a véres küszöbén, örökké ellentétes világok évszázados harcai és vérfürdői közepette szinte csodával határos módon maradt fenn ez a milliós finnugor nép a baltikumi középkori feudális társadalmi és gazdasági rend árnyékában majdnem névtelenül, de végtelen sok szenvedéssel meghúzódva, annak legalsó fokán: földhöz kötött jobbágysorban, szinte történelem nélkül. Mint ilyennek egyháza s földesura baltinémet, politikai szervezője és vezetője pedig a történelem változó szeszélye szerint mindig más volt a dánoktól kezdve a német lovagrenden, lengyeleken és a svédekben át egészen az oroszokig. Ilyen körülmények között könnyen egy másik finnugor nép, a lettekbe olvadt lívek sorsára juthatott volna, amely középkori harcias és hatalmi helyzetet jelentő berendezkedésből a mi időnkre tizenkét szegény halászfalura csökkent. De a nagyobb életerő, töretlen ősfinn tulajdonosságok, szerencsésebb települési viszonyok a tanyai, vagyis szét-szórt településforma az észti népet megőrizte és sorsukat másképp alakította.

Az észti nemzeti ideológia XIX. századi megszületése s az első világháború rájuk nézve kedvező eseményei az államalkotó európai népek sorába emelték az észtséget. E két fontos határkö között eltelt jó félszázad alatt erős szellemi és gazdasági szervezkedés, amely kiindulásában finn hatásokra támaszkodott, továbbá a baltinémet helyi közigazgatással, külön még az orosz államhatalommal és egymás között folytatott heves politikai küzdelmek jelölik az észtek életét. E küzdelmek az egész idő alatt inkább csak bizonyos kedvezőbb helyi önkormányzatra törekedtek, — az állameszme késő megjelenése miatt — az önálló államiság gondolata nélkül. Az első világháború végén azonban ezek a mozgalmak, a cári Oroszország felbomlásával hathatós finn politikai és katonai segítség mellett önálló államiságot célzó fegyveres és politikai szervezkedésig, az 1918—1920. észti szabadságharcig jutottak.

Ezeket a gazdasági és politikai mozgalmakat irányító észti szellemiség sajnos, nem volt egységes, hanem már korán, mindjárt a hetvenes évek végén két irányra, egy konzervatívabb, realitásabb és egy radikális ideálisabb nemzeti irányra szakadt s a két vezető, a konzervatív J. Hurt (1839—1906.) csendesen munkálkodó és a radikális C. R. Jakobson (1841—1882.) patetikus személyisége tragikusan jelzi az észti nép életében a magyar történelemből előttünk annyira ismert Széchenyi—Kossuth kettősséget.

Ez a szellemi kettészakadás a vezérek halálával sem szűnt meg, hanem két egymástól elkülönülő politikai világnézetű fej-

lődött, tovább élt az utánuk következő nemzedékekben, öröklődött az önállóság napjaira, ahol mint két halálíg ellentétes politikai hitvallás, jobboldaliság és baloldaliság dúlta fel az észtléleket. Ez a kettősség volt ugyanis észlelhető — bár sajátosságos helyi vonásokban és különleges módokon alakult formákban — az észtlékörtársaság egész szellemi és politikai életében, a társadalmi egyesületek, tudományos társaságok és diákszervezetek — a seltsek és korporációk késhegyigmenő harcában, a sajtóban, szépirodalomban mint materiálizmus és ideálizmus, negativizmus és pozitivizmus. A politikai életben mint a Tönisson—Päts-féle szakadás jelentkezett ez a kettősség, amelyből az elmúlt húsz év alatt élesen elkülönülő észtlé baloldaliság és jobboldaliság fejlődött kiegyenlíthetetlen szakadékokkal, egymást maró örökös politikai harcokkal, sűrű kormányváltozásokkal mint uralmon lévő és ellenzéki irány — végül geográfiailag is két különálló pólussal és ezek hátterével: Tartu, az egyetemi és szellemi élet, Tallinn az állami kormányzat és gazdasági élet központjával délen és északon.

Az észtlé nemzeti ébredés mozgalma ugyanis a helyi viszonyok miatt már kezdettől fogva sajátosságos keveréke volt a múlt századbeli nemzeti ideálizmusnak és a materiálizmuson alapuló politikai szociálizmusnak, amelyekhez harmadik és nem kisebb tényezőként járult az európai szellemiség felé való törekvés és az európai kultúrába való beilleszkedés mérhetetlen vágya. Ezért lehetett megtalálni az észtlé szellemiségben, irodalomban és művészetekben, társadalmi és politikai mozgalmakban e rövid néhány évtizedre kiforratlanul összesűrítve annyi ellentétes, egymás mellett máshol alig tapasztalható és alig megférő szellemi és politikai irányt, ami a közelmúlt évtizedek észtlé életének annyira sajátja volt.

Az első világháborúból önállóan kikerült fiatal észtlé körtársaság ugyanis súlyos terheket hozott magával a múltból. A nemzeti ideálizmus irányzatát — bizonyára a nagy orosz szociálista mozgalmak és munkásforradalmak hatására már csirájában, a múlt század végén háttérbe szorította a szociálizmus mint politikai mozgalom. Az ezekből kikerült újabb észtlé nemzedék, az első nemzedékváltás idején már nagyrészt materiálista és szociálista volt, mint például a századeleji Noor-Eesti-mozgalom egész nemzedéke és az utánuk következők. Ez az észtlé szociálizmus azonban inkább csak helyi okokból és sok vonásában erős nemzeti sovinizmusból táplálkozott, a nemzetközi izroszociálizmussal összeköttetése nem volt, annak csak visszhangjait fogta fel Oroszországon keresztül, mint ez utóbbinak provinciális szélterülete. Mivel ezek a szociális mozgalmak tisztán szociális alapokon álltak, azért az észtlé szociálizmust, amely az első világ-

háború után vérrel és karddal önálló sovinsta nemzeti államot teremtett magának és azt két évtized alatt mintaszerű szociális állammá fejlesztette, bátran nevezhetjük az európai nemzeti szociális mozgalmak egyik előhírnökének, önálló államformájában pedig e szocializmus egyik korai képviselőjének.

A Päts-féle államrendszer ugyanis a maga berendezkedésével, különösen az utolsó évtizedben, tulajdonképpen nemzeti szocialista színezetű volt minden külön elmélet és e szociális eszme megfogalmazása nélkül is, amely államberendezkedésnek a főgerince a szabad és gazdaságilag megerősített észt parasztság volt és a társadalmi gúla törvényei szerint ebből keletkezett és erre épített észt szellemi és gazdasági vezetőréteg. Ez az ideológia a fajelméletnek megfelelően kizárólag csak az észt fajra támaszkodott, tagadta az asszimilációt és a 88.2%-ot képviselő vezető észt fajtól, mint államalkotó rétegtől kultúraautonómiai berendezkedéssel jogilag is elkülönítette a kisebbségeket: németeket, oroszokat, svédeket, zsidókat. Azok között éles határokat vont, bár nekik állampolgársági szempontból minden jogot biztosított. Ez a berendezkedés ilyenformán nagyon közeledett a szocializmussal erősen telített finn nacionalizmus felé. Ez az észt nemzeti pozitívizmus, a Päts-féle jobboldali politikai irányzat a húsz év alatt kiméletlen harcokat vívott a szélsőbaloldali elemekkel, a kommunistáktól kezdve a rideg nemzetközi és mérsékelt szocialistákig. Ebben a harcában diktatórikus volt, megalkuvást nem ismerő és kiméletlen. Innen van az, hogy Észtországgal kapcsolatban Päts-féle diktatúráról szoktak beszélni. Nem érdektelen megemlíteni, hogy ennek az irányznak volt egy szélsőjobboldali frakciója is, szellemi síkon az Észt Nemzetiek Klubjában tömörült intelligenciával és vezető elemekkel, a politikában pedig a harmincas évek elején keletkezett radikális szélsőjobboldali mozgalmakban és kísérletekben, amelyeknek képviselői sovinszta és nemzetiszocialista érzelmű szabadságharcosok és frontharcosok voltak.

A kommunisták korán, még a húszas években eltűntek az észt politikai életből, ugyanígy a kommunista érzelmű elemek is, akik közül azonban egy csekély töredék a nemzetiszocialisták és a baloldal soraiban húzta még magát. Ezek a baloldali elemek azonban, amelyeket az önálló Észtország még az orosz időkből örökölt, s amelyek között igen számottevően voltak képviselve az észt intelligencia, közelebbről az irodalmi és tudományos élet, — mint ellenzék minden árnyalatukban sok zavart okoztak az észt politikai életben. Ez a baloldaliság annak ellenére, hogy azt csak bizonyos elemeiben lehet a nemzetköziség vádjával illetni, politikai téren keveset alkotott, az utóbbi időben alig jutott szóhoz, de a cárizmus idejéből örökölt oppo-

náló, s a priori földalatti, gáncsoskodó és tekintélyromboló természetével nagy akadály volt a harmónikus ész-élet kibontakozásának.

Külpolitikai szempontból szellemi és politikai téren az önálló Észtország az angol és francia kultúra s a nyugati hatalmak felé orientálódott. A francia forradalom szabadságeszméi és a francia nemzetköziség a baloldali irodalom képviselőin, művészekén és politikusokon keresztül a francia kultúrával hozta művelt osztályát szoros érintkezésbe, az angol propaganda demokráciahírdetése és a tengeri kereskedelem pedig Angliával, főleg a népszövetségi szólamokon keresztül, jóllehet a német és orosz hatások érvényesülésére nagyobb helyzeti lehetőségek kínálkoztak, de kül- és belpolitikai gátlásokkal. A finn orientáció, bár természetesebbnek látszanék, mégis teljesen háttérbe szorult. Ezek a liberálkapitális áldemokrata áramlatok az ész baloldalon keresztül nemzetközi titkos szervezetek, klubok és társaságok útján majdnem az egész ész társadalmat hatalmukba kerítették s ügynökei egész Észtországot megszállva tartották. Az európaszerte üldözött baloldali elemeknek és ezek uszályainak a szellemi és gazdasági szélhámosoknak, hazájukban meg nem értett és üldözött szellemiségeknek, mindenféle rangú és rendű ügynököknek kedves kirándulóhelye lett Észtország, a most folyó háborús évek alatt pedig az országokból-országokba bujdosoló emigrációs és zsidóelemeknek valóságos lerakódótelepe.

Tisztán politikai szempontból Észtország a népszövetségi politika kitarató híve volt, erre kényszerítették adottságai. Ehhez a politikához ragaszkodott életösztönből az alakuló és folyton változó politikai arcvonalak szövevényeiben, két összezapásra készülő óriási világ ágyútorkai közt, mint mikor a viharos tengerre sodort ember a hullámok összezapásában a legtörékenyebb deszkaszálban is menedéket lát. Itt is inkább a skandináv államoknak már egyszer bevált semlegessége volt az ideálja, de sajnos, azok hatalmi helyzete és gazdasági előnyei nélkül.

A nemzeti nevelés gondolatköre és szólamai az elmúlt húsz éven át a szabadság és a nemzeti önállóság szinte személytelenített fogalmai közé sűrűsödtek, és azokból táplálkoztak. Ezekhez járult még harmadiknak mint negatívum, a »hétszázéves szolgaság« gondolatának örökös hangsúlyozása és szélesebb néprétegekben való ébrentartása, amit a Baltikumon működő angol-francia propaganda németellenes éllel tervszerűen és állandóan csak erősített. Ezek a körülmények az ész ember önbizalmát a végtelenségig fokozták, de ugyanakkor tompították is érzékét a külpolitikai reálítások iránt.

Igy érte és ünnepelte meg Észtország nagy lelkesedéssel 1938-ban politikai önállóságának és fennállásának huszadik évfordulóját. Vajon sejtette-e akkor valaki akárcsak a felelős vezetőpolitikuskok közül is Észtországban, hogy ez az ünnepelés, amelyet a két évtizedes állami múlt jegyében rendezett lelkes összejövetelek, felvonulások, kiállítások, irodalmi és művészeti esték, a hagyományos észt dalosünnepek és nagyvonalú nemzeti játékok jellemeztek, egy nagy nemzeti tragédia előestéjén folynak?

II.

Az európaszerte ismert észt életerő, amely az állami önállóságban felszabadult nemzeti szellem legteljesebb kibontakozásában az önállóság adta megbízásban nyilvánult meg, s ezért a legsúlyosabb nemzetközi politikai problémákat is bizonyos nyugodt, elbizakodott, mondhatnók kacérkodó módon kezelte, 1939 őszén tört meg először.

Míg Selter külügyminiszter szeptember közepén Moszkvában tárgyalt — hivatalos tudósítás szerint az új észt-szovjet kereskedelmi szerződés ügyében — az észt városok fölött fenyegetően megjelentek a Rata- és Martin-rajok. Azelőtt a szovjet határsértések a Peipuson vagy a narvai erdőkben lázba hozták az egész országot, kardot köszörültek és a sajtó kiméretlen szavakkal támadta a Szovjetet, bár mindig az észt határőrség maradt felül. Most az észt felségjognak ez a durva megsértése dermedt csenddel találkozott, s szinte megbénítólag hatott. A kormány szigorú rendelkezéseket adott a légvédelmi szerveknek mindenféle összeütközés kerülésére. A levegőt megtöltötte a bizonytalanság és az esetleges váratlan események villamossága. Híre terjedt a szovjet követeléseknek. Mindenki érezte és tudta, hogy az eddigi külpolitikai egyensúly a német érdektelenségnek az augusztus végén megkötött német-szovjet szerződésben való kinyilvánításával megbomlott, a Szovjet kilépett eddigi elzárkózottságából, az Európa keletén húzott kínai fal mögül. Az észt hadsereg és a védőszervezetek készenlétben álltak és kezdtek felvonulni a határra. Az emberek okkupációval vagy észt ellenállás esetén háborús viszállyal számoltak, és márlegelték a lehetőségeket. De ezúttal mégis elmaradt, amitől féltek. Az észt kormány a hónap végén, szeptember 28-án aláírta a szovjet-észt támaszpontszerződést, amely tíz évre szól. Ebben az észt állam átengedte bérbe felségterületéből a Szovjetnek a nyugati partokhoz csatlakozó szigeteket Saaremaa (Ösel) és Hiiumaa (Dagó) központokkal, amely szigetek a Finn-öböl és a Rigai-öböl bejáratát védik. Átengedte továbbá a szárazföldön Haapsalu, Paldiski és Tallinn kikötőit. Ez utóbbit nem is merték közzélni a nyilvánossággal, de az a hír is járta, hogy ezek a ki-

kötők, főleg Tallinn csak az aláírás után, külön záradékban kerültek a támaszpontok közé. Ezzel szemben a Szovjet, mint szerződéses fél, tíz évre biztosította Észtország érintetlenségét, békéjét és függetlenségét. A szerződéskötéssel és a tanácskozásokkal kapcsolatban hírek és jóindulatú anekdoták terjedtek el Sztalinról, Sztalin atyai jóágáról, Molotovról, továbbá hogy Sztalin mennyire szereti és becsüli az észteket, Molotov pedig állítólag büszkén hivatkozott rá, hogy ő is finnugor eredetű. A nyomott hangulat fölengedett, az élet pedig ismét kezdett viszatérni a régi nyugodt kerékvágásba.

De megint jött valami új. Október elején Németország megkezdte az önálló kulturális szervezetségben élő kisebbségi balti-német népcsoport hazaszállítását az egész Baltikumból, így Észtországból is. A német kulturautonómiai szervezetek a követelésekkel együtt szervezték az elutazókat. Költözködések, ingóságárusítások voltak mindenfelé, a napilapok és a kapualjak megteltek idevonatkozó hirdetésekkel. Az őszi folyamán vonatok és hajók hosszú sorai vitték a kiköltözőket, akik utazókofferekkel, mindenféle batyukkal és egy heti élelemmel gyülekeztek az állomásokon és a kikötőkben. Induláskor a Heil, a Horst wessel, majd a német és észt himnuszok hangjai mellett búcsuztak. Emberileg megrázó volt az ilyen vonatok és hajók indulása, az őszi esős ködbe eltűnő hajó vagy vonat a karfák mögött, a lépcsőkön és az ablakokban zsebkendőt lobogtató karokkal, gyerekek, lányok, asszonyok, fiatalok és hordágyakon szállított aggok vegyesen, ismerősök és ismeretlenek utolsó búcsupillantásai, amiben benne volt az arcokra meredve a régi tűzhelytől való elszakadás és az ismerősöktől talán örökre való elválás meztelen valósága. Azután jöttek a nagy bútorszállítókcocsik Németországból müncheni, dresdai, lipcsei cégfeliratokkal, megálltak a házak előtt és elszállították a bútorokat. Majd minden elcsendesült ismét. Az észt sajtó bizonyos zavart örömezéssel kísérte ezeket az eseményeket, annyi politikai harc után elérkezett végre az egymástól való megszabadulás órája, amit mindenki történelmi-nek tartott. Észt részről nevek forogtak a kíváncsi közszájon az elköltözőkkel kapcsolatban, köztük meglepetéssel néhány asszimilált »dezertáló« neve is, olyanoké, akiket az észtség addig a saját oldalán tartott nyilván. A hangos ellenséges propaganda természetesen szintén résen volt. Hihetetlen hírek és elbeszélések terjedtek el az elköltözők sorsáról, halálózásáról, a németországi nyomorúságról, nélkülözésekről és Németország közeli pusztulásáról, stb. Ezek szerint Németország azért szállította haza olyan gyorsan a balti németeket, mert szüksége volt a vagyonukra, házukra, földjükre s a magukkal vitt értékekre. Egyesek tudni vélték, hogy minden kiköltöző német egy kilogramm vaját vitt magával Németország számára, s egy vég-

szükségben lévő népnek 16.000 kg vaj is nagy segítség! És az emberek hitték ezt a sok badarságot. Kijózanítólag alig hatott és alig talált tápot az a kézen-közön hallott magyarázat, hogy Németország komolyan vette a kinyilvánított érdektelenséget s keleti határainak a tömörítésére vitte el a németeket. Sötétebb gondolatok is felbukkantak, melyek szerint az esetleg elkövetkező szovjet-német összeütközés esetén Németország nem akar egy új Szent Bertalan-éjszakát megérni balti néptársai kárára.

Közben elfoglalták az oroszok a támaszpontokat, és kezdtek berendezkedni. A kávéházi asztaloknál s baráti összejöveteleken nevetséges anekdoták és furcsa esetek jártak körben a szovjet katonák elmaradottságáról, a szovjet civilizáció alacsony voltáról, az oroszok vásárlási lázáról, a mosdókagyló furcsa használatáról, az óravásárlásokon át a műselyem női hálóingeknek utcán és összejöveteleken való viseléséig. Azután jöttek a hírek borzalmas katonai fegyelmezésekről, elakadt katonai járművekről, lezuhant repülőgépekről és Leningrád felé szállított hullavagyonokról. Divat lett, míg el nem tiltották, az ország belsejéből Tallinnba utazó szovjet katonákat nézni. Tallinn kikötőjében 18—20 szovjet hajó horgonyzott állandóan, köztük a Marat, a Kiron és az Oktjabr Revolucsja, a várost pedig reggeltől-estig ellepték a tengerészek, akik hármásával, négyesével ödöngtek az utcákon és az üzletekben, közben a legegképzhetetlenebb egyszerű dolgokat is megcsodálva és összevásárolva, hónuk alatt pedig üzleti csomagolású cipőkkel, ruhaneműkkel, bazárárúkkal és élelmiszerekkel. Soha nem sejtett világ tárult föl a hajókon odakerült szerencsések előtt Tallinn gazdag áruházaiiban, kereskedéseiben és piacában.

Év vége felé, december elejére kitört a finn háború. Ennek megítélésében az észti vélemények megoszlottak. A baloldali elemek értelmetlennek tartottak minden ellenállást a Szovjettel szemben, sőt a finneket okolták; a vezetőrétegek, a diákság, nacionalista szervezetek és a nép nagy része azonban természetesen valóban és érzelmileg is a finnek oldalán állt. Titkos gyűjtéseket kezdtek, pénzt, ruhaneműt és érmelegítőket juttattak át titokban a Finn-öböl tulsó felére s állítólag a kormány egy hajórakomány gabonát. Azonkívül önkéntesek is szöttek át motorcsónakokon, később a befagyott tengeren. Finn részről, mint mondják, bizonyos lépések is történtek a balti arcvonalt teremése érdekében, de az nem sikerült, mert a határok mind a három balti ország felől hadierősítések nélkül voltak s természeti szempontból nyíltak. Másrészt a három állam között a támaszpont-szerződések után kezdett szorosabb politikai együttműködés aligha hozhatott volna ilyen korán eredményt.

A Szovjet pedig megkezdte propagandáját a támaszpontok mögötti országrészekben. A nép között csakhamar mesés hírek

keringtek a szovjet jólétéről, az ottani kereseti lehetőségekről és óriási termésekről. Vándorkiállításokat rendeztek elképesztő számokkal, csodálatos táblázatokkal, kimutatásokkal és propaganda-könyvkiadványokkal. Ezek a hírek lassanként kezdtek megjelenni a sajtóban is, a finn háborúval kapcsolatos szovjet híradásokkal egyetemben is. Az ujságok valósággal hemzsegték a szovjet katonák hősi tetteiről, legázolt finn hadseregről, a finnek nyomoráról és a finn munkásság lázongásairól, ezek mellett a georgiai, grúziai, aszerbedzsáni, arméniai és ukrainai boldog életről, ott termett datolya-, ananász- és narancshegyekről, feltalálókról, sehol nem létező szérumokról, stb. szóló cikkektől és felvételektől. Így következett el 1940 nyara.

III.

Minden nyugodtan kezdődött. Az emberek mitsem sejtve élték napi életüket, s készültek a megszokott nyaralásra. A levegőt csak a nyugati háború hírei tették fűtötté, június elején pedig a Litvániából érkező aggasztó mende-mondák ottani szovjet-litván határsértésekről és egyéb incidensekről, továbbá erőshangú szovjet jegyzékről állítólag Litvániában eltűnt szovjet közkatonák miatt. Így június 18-án villámcsapásként hatott egész Észtországbán a hír, hogy a szovjet hadsereg előző nap délután átlépte az észt határt. Senki sem akart hinni a füleinek. Este azonban a rádió is megszólalt és *Uluots* professzor, az utolsó miniszterelnök remegő hangon bejelentette, hogy nagy történelmi pillanatok előtt áll a nemzet, a kormány lemondott, az észtek nagy szövetségese, a Szovjet az ország biztosítása érdekében a tengerparti támaszpontokhoz az ország belsejében még néhány várost megszáll. Ezek közt fel is sorolta Tartut, Viljandit, Pärnut, Rakveret és Narvát. Felhívta továbbá a lakosságot, hogy mindenki őrizze meg hidegvérét és nyugodtságát. Mint később beszélték, az történt, hogy előtte való nap délután két órakor megjelent *Päts* államelnöknél Boskarievics tallinni szovjet követ és bejelentette a határ átlépését. A miniszterek nagy része vasárnapi szabadságon volt, még minisztertanácsot sem lehetett tartani. A kormány másnap lemondott, a leningrádi körzet hadtestei pedig végeláthatatlan sorokban vonultak az ország minden városa felé s onnan Lettországba. Az ezzel kapcsolatos szovjet rádióhíradások azt mondták, hogy a lakosság örömkönnyek közt fogadta »a győzhetetlen vörös hadsereget«, és mindenfelé piros virágokat szórt az útjába. De ez nem így volt. Az észti nép ekkor ocsudott csak fel a rideg valóságra, az utcák és utak néptelenek voltak, a városok lakossága visszahúzódott házaiba vagy a mellékutcákon sietett célja felé. Közben egy-egy saroknál össze-

verődtek az emberek, szótlánul, magukba roskadva, megtört tekintettel álltak, egyesek apatikusan néztek maguk elé, a legtöbben sírtak. Lovasok, gyalogosok és motoros csapatok felváltva vonultak át az utcákon hosszú napokon keresztül, közben lovasszekerek, autósorok, horpadt tankok és ágyúk, az útszéleken megsérült motorkerékpárok, elakadt páncélos kocsik. Majd jöttek a betegszállító sátoros autók óriási kommunista jelmondatokkal a boldogságról és a napsugaras jövőről, sokon óriási bajusz vagy szakál festve, azok között Sztalin vagy Marx fejének ismert körvonalai. Soha nem látott embertípusok meneteltek végtelen sorokban, oroszok, grúziaiak, kalmukok, kaukázusiak, tatárok, szélesarcú mongolok, kínaiak, ezek keverékei és korcsai, megöregedett fiatalok, lesóványodott öregek, itt-ott elszórtan nők nadrágban, katonai felszereléssel egyedül a sorok között vagy csoportosan, kócos lányok, eltörődött, piszkos és sáros emberek, csontig soványodott katonák, úgyhogy az emberek szíve megesett rajtuk, pedig még meleg nyár volt és nem is fagyoskodtak, mint később a borzasztó télben. Néha felhangzottak Dunajevszkij stereotip katonadalai, amihez a kocsikon ülők mandolint pengettek. Az emberek azt mondták, hogy biztosan távolkeletről jöttek, mások pedig, hogy a finn határról — azért van minden és mindenki annyira összetörve és megviselve.

Három-négy nap múlva, június 21-én Észtországban »forradalom« történt. A gyárakban tíz órától kezdve munkaszünetet rendeltek el, és az utcákra vitték a munkásokat. A tereken gyűléseket tartottak, ahol már kiszabadult kommunisták, Lenin-grádból küldött propagátorok és helyi baloldali elemek tartottak beszédeket. Szidták a lemondott kormányt és a »kizsákmányoló« polgári rendet. A terek sarkain és a felvonuló tömegek előtt és után golyószórók, tankok és páncélautók voltak készenlétben.

A kormányválság egy hétig tartott. A hét végére érkezett meg A. Zsdanov, Molotov helyettese, Rigából és megalakította az új kormányt. Miniszterelnök *Vares-Barbarus* baloldali költő lett, a kormány tagjai pedig baloldali írók, tanárok, professzorok és régebbi kommunisták és szociálisták. Mindenki fellélegzett. Az alkotmányos keretek mégis megmaradtak. Az új miniszterek közismert emberek és észtek voltak. Az emberek a kormányalakítást komolyan vették, sőt a baloldal azt hitte, hogy Pätš »diktatúrája« ellen végre elérkezett az ő ideje.

Az új kormány legelső intézkedése, a nemzetgyűlés feloszlása volt. Azután júl. 14 és 15-re kiírták az új választásokat. A baloldal komolyan szervezkedni kezdett, s maga Tõnisson, az észti politikai mozgalmak atyja is jelöltette magát. De a bizottságok ezeket a jelöléseket megsemmisítették, a szociálistákat árulóknak, népcsalóknak, népámítóknak bélyegezve, s ezt a ha-

tárazatot a sajtóban is közölték. Tönisont a nép ellenségének nevezték, s ellene hosszú cikkeket írtak. Jelölt csak a »nép« közül lehetett, tanulatlan, favágók, árokásók, napszámosok, gyári munkások vagy akiknek kommunista multjuk volt. Az urnák előtt vörös katonák álltak és szigorú büntetés terhe mellett mindenki kötelező volt a szavazás. Így jött létre — ha ugyan létre jött, mert igen sokan üres cédulával szavaztak — a kihirdetett 92,9%-os többség, mint az ú. n. Észt Dolgozók Szövetségének az akarata és képviselte. Az új nemzetgyűlést, amely így teljesen apolitikus elemekből állott, július 21-re hívták össze Tallinnba. Ez a »nemzetgyűlés« eltörölte az alkotmányt, ki-mondta az államforma megváltoztatását, Észtországot szociális tanácsköztársaságnak nyilvánítva, egyben Moszkvától ennek felvételét kérte a Szovjet Tanácsköztársaságok Szövetségébe. Az új kormány kidolgozta a Kremlhez intézendő manifesztum szövegét, és bemutatta azt a tallinni szovjet követségnek. A követség hír szerint négyszer küldte vissza a szöveget javítás és átdolgozás végett, míg ötödik alkalommal átadott a bizottságnak egy orosz nyelvű kész szöveget lefordításra. Ezzel a szöveggel indult el a négy börtönből szabadult kommunistából és egy szociálistából álló küldöttség július 29-én Moszkvába — az észt nép nevében. Ebben a manifesztumban pedig nem volt más, mint hogy az észt nép az elmúlt húsz év alatt rengeteg sokat szenvedett és éhezett a kizsákmányoló, reakciós rendszer alatt, kirabolták, kifosztották, s az imperialisták zsákmányul dobták. (Ezen még akkor Németországot és Angliát is egyformán lehetett érteni.) A polgári kormányok erőszakosan elválasztották egymástól az észt népet és a Szovjetet, és minden szerződést megszegtek. Most, hogy a nép maga vette kezébe a hatalmat, maga határoz sorsa felett, és úgy döntött, hogy mától kezdve az élet napsütéses útjára lép megbonthatatlan örök barátságot kötve a Szovjettel. Ezt azért teszi, mert tudja, hogy egyedül csak ez jelenti az igazi állami szuverénitást, a szabad nemzeti fejlődést, kulturális virágzást, hatalmas felemelkedést és mindenekelőtt a »szeretett haza« javát. Ezért tehát felvételét kéri a Szövetségi Felsőtanácsból a Szovjet nagy családjába ugyanolyan alapon, mint már ott vannak a többi Szövetségi Köztársaságok Ukrajnával az élen. Éljen a Szovjet! A Kremlben tartott ülésen a delegáció tagjai még külön beszédeket tartottak a gyári munkásság, a parasztság, a dolgozó nők és a dolgozó intelligencia nevében, amely beszédeknek a főgondolata az volt, hogy eddig éheztek, nyomorogtak az európai népek közösségében, de most végre elérkezett a napsütés, az igazi boldogság és a megváltás: kérhetik felvételüket a népek boldog együjtésébe, a Szovjetbe.

A hírhedt *Kuusinen* válaszolt nekik, s biztosította őket a boldog jövőről. A Szövetségek és a Nemzetek Tanácsa aug. 6-án külön-külön tárgyalta a kérdést, s meghozta végzését Kalinin és Gorkin aláírásával, hogy a két másik balti nép után az észteket is felveszi a Szovjetbe.

Közönséges értelemmel alig tudott azelőtt valaki elképzelni ennyi alkotmányosságot a Szovjetről. Mire volt jó mindez? Mindenesetre a háttérben volt két kézenfekvő oka ennek az egész rendezésnek. Igazolás kellett a Szovjet számára a nemzetközi politika, főleg Németország felé, másrészt pedig lelkesítő hatás volt otthon a Szovjetben, belpolitikailag eddig idegen, európai népek »tömeges« csatlakozása a Szovjethez. A kapitalista Európa népei kérték csatlakozásukat azzal, hogy ott évtizedek óta éheznek, nyomorognak, nincs ruhájuk, gyermekeik a szemetesládából éltek és az utcákon pusztultak el. Ezen csak a Szovjet segíthet!

Az észti nép most vette csak észre, hogy milyen helyzetbe került. A felvételi kérelem tényét változtatás nélkül közölte az európai sajtó, jöttek a Tass-telegrammok Moszkvából az önkéntes csatlakozásról, hírek a nagy lelkesedésről, örömszokogásba fúlt népgyűlésekről, a rádióhírek és interjúk minden európai nyelven asszonyokkal, lányokkal és egyszerű munkásokkal.

V.

A Szovjet bevonulásakor Észtországban mindenki azt hitte, hogy csak ideiglenes katonai akcióról van szó. Az elhangzott hivatalos nyilatkozatoknak hitelt adva, a legtöbben komolyan gondolták, hogy Észtország és a Szovjet között szerződéses szövetség jött létre, és Észtország polgári rendje teljesen érintetlen marad. Ezt a reményt erősen táplálta néhány megtévesztő körülmény is. Az összes hivatalos megnyilatkozások a Szovjetet, mint nagy szövetségest emlegették. Az államelnök a helyén maradt, s ami személyi változások és elbocsátások történtek az állami felsőbb vezetés keretein belül, azokat alkotmányos úton a Normánnyváltozásra hivatkozva hajtották végre. Az összes korlátozó rendelkezések és elbocsátások *Päts* és *Laidoner* aláírását viselték. Ők rendelték el a fegyverek beszolgáltatását, amiket még az észti nemzeti rendőrség szedett össze, ők oszlatták fel a véderőszövetséget, amelynek tagjaitól éjszaka körparancs útján szedték be a felszerelést. A Véderőszövetségbe szervezett gazdák sírva adták át fegyvereiket, amelyekkel húsz évig készültek a keleti határok védelmére. A korlátozó és elbocsátó rendeletek a hivatalos közlönyben jelentek meg. Az észti felségjelvények, a címer és a zászló augusztus elejéig megmaradtak, de az észti nemzeti zászló mellé — mint mondták, udvariasság-

ból — ki kellett tenni a »nagy szövetséges« jelvényeit is. Így jelent meg a három leopárdos észt címer mellett mindenhol a sarló és a kalapács, s az észt nemzeti színek mellett a vörös zászló. Komoly gazdasági szakemberek kezdték latolgatni az új gazdasági lehetőségeket és a Balti tengertől Vladivosztokig nyúló kereskedelmi szálak előnyeit, és Észtországnak nagy jövőjét az új kapcsolatban. Szellemi téren orosz orientációról beszéltek, természetesen a többi európai kapcsolatok önálló fenntartása mellett. Hivatkoztak a multra, amikor a cári Oroszország minden részében lehetett észt kereskedőket találni, az észt művelt osztály tagjai pedig Szentpétervár, Moszkva, Voronyezs, Kazán és Riga egyetemlein szerezték végzettségüket. Az újsütetű »miniszterek«, a boldog baloldal vezetőemberei, komolyan vették hivatalukat abban a tudatban, hogy végre hatalomra jutottak és minden tettükkel az észt népet szolgálják. Az elmozdított tisztviselők helyét új emberek foglalták el, akiknek a nagy közönség előtt ugyanannyi hitelük volt, mint a régieknek, észtnek voltak, hazafiak voltak, csak a másik politikai oldalhoz számítottak. A tisztviselőelbocsátásokkal kapcsolatban az emberek megérdemelt bukásokról, s jogos vagy jogtalan karrieréről beszéltek.

Volt azonban egy kellemetlen kísérőjelensége is az első hónapok bizonytalan hangulatának: egymásközi számonkérés és régi tartozások elintézése, ami a politikai életből átcsapott a tudomány és szellemi élet területére is. Ezek a támadások a volt vezetőkörök ellen irányultak, az ujságokban volt miniszterelnökök és miniszterek csalásairól és egyéb bűneiről lehetett olvasni gúnyos hangon megírt tudósításokat és cikkeket, de nem kimélték az akkor még helyén volt ősz államelnököt és családját sem. A tudományos élet területén különösen a nemrég alapított Észt Tudományos Akadémiával kapcsolatban lángoltak fel a szenvedélyek. De voltak pusztá személyeskedések is. Az irodalmi és művészeti élet területén a megelőző nacionalista kormányzat által hivatalosan támogatott és kitüntetett írókat és művészeket támadták személy szerint is, közben hangsúlyozták, hogy ezután minden másképp lesz. Leghevesebb volt ez a sajtóhadjárat a gazdasági élet vezetői, mint a »nép kizsákmányolói« ellen.

Mint később nyilvánvaló lett, mindezek a jelenségek már a bolsevizmus előszelei voltak, a Szovjetből irányított bolsevista propaganda hangulatkeltései a későbbi események számára. Hogy az észt szociálisták mindezt nem vették észre, s annyi ismert közszereplő, publicista, író, művész, a szellemi és tudományos élet annyi neves alakja kezdetben részt vett ebben a demoralizáló hadjáratban, inkább politikai rövidlátásból s a hangulatos szovjet jelszavak közt való tévelygésből magyarázható, mint

kommunista meggyőződésből. Le kell azonban szögeznünk, hogy a fenti jelenségek óriási mértékben hozzájárultak a belső arc-vonal megingatásához s a szélesebb népi rétegek ellenállásának, ami különben pedig várható lett volna, — gyengítéséhez és tönkretételéhez.

A kommunisták legelőször a sajtót, a rádiót és az állami propagandaszerveket szerezték meg. Mindjárt a szovjet hadsereggel egyidőben Leningrádból észti származású kommunista újságírók, szerkesztők és kiképzett agitátorok lepték el Észtországot. Ezek vették át a napilapok és a heti folyóiratok szerkesztését. Az újságok kezdetben egy-két hónapig még a régi címek alatt jelentek meg, de kommunista tartalommal. Később a nacionalista lapokat átkeresztelték, főleg »Népszava« és »Kommunista« elnevezéssel. A rádió is zavartalanul tovább működött, részben a régi szereplőkkel, de új műsorszámokkal.

Augusztus elejére már teljes erővel megindult az ország bolsevizálása. A határokat mindjárt a bevonulás után lezárták, úgyhogy senki sem hagyhatta el Észtországot. A Szovjetunió felől azonban a beutazás a helyi hatóságoktól függetlenül történhetett. A hírek szerint 1500 orosz és észti kommunista családot költöztettek át a régi szovjet területekről. Ezekkel töltötték be az elbocsátottak helyét. Megkezdődött a kommunista párt szervezése is. Rövid időn belül minden helységben megvoltak a helyi párt- és szakszervezetek. A szellemi élet irányítása teljesen ezeknek a kezébe ment át. A szakszervezetek útján mindenfelé, gyárakban, gazdasági vállalatokban, iskolákban, a tartui és tallinni egyetemen átképző világnézeti tanfolyamokat tartottak a marxizmusról, leninizmusról és a sztalinizmusról. Ezekhez járultak a sztalini alkotmányt, a kommunista párt történetét és a szovjet népeket ismertető kurzusok és az orosz nyelvi tanfolyamok. Az előadók leginkább Leningrádból vagy Moszkvából jöttek. A helyi előadók és a nagyközönség számára töménytelen mennyiségű apró kiadvánnyal árasztották el az országot, amit kezdetben a Szovjetből szállítottak, később pedig helyben nyomattak. Ekkor már minden tilos volt, ami a régi világra emlékeztetett. A könyvtárakat kiselejtezték. Közölték az indexre került észti és európai írókat, s ezeknek a műveit rövid határidőn belül el kellett távolítani a közkönyvtárakból és a kiadói raktárakból. Teherautók szállították hetekig a kiselejtezett könyveket a kijelölt gyűjtőhelyekre. Hogy ott mi lett velük, nem lehetett tudni. A kevésbé »ártalmas« könyveket pedig olcsón ki-árúsították. Ekkor mindenki könyvet vásárolt, még olyanok is, akik különben nem szoktak könyvet venni — nemzeti érzésből vagy befektetésből. Ekkor már a könyv volt az egyedüli, amiért pénz lehetett kiadni.

Az iskolák is megkezdték a munkát kevés késéssel. A kerek ideiglenesen a régiék maradtak, de a tanerőket összecseréberélték, a tanügyi vezetőket, igazgatókat, felügyelőket pedig azonnal elbocsátották. Ötszáz néptanító számára átképző tanfolyamokat nyitottak azzal a céllal, hogy majd ezek váltják fel a gimnáziumok elbocsátandó tanerőit. Új kommunista tankönyvek kezdtek megjelenni folytatásokban minden tantárgyból. A tanítókat és tanárokat szakszervezetekbe osztották be, a gyerekek között pedig az ú. n. pionír-mozgalmat szervezték. Az egyetemet az őszi félév folyamán kezdték átalakítani. Sok tanszéket és kutató intézetet azonnal megszüntettek, azonkívül a teológiai kart teljes egészében. A professorokat minden fizetés nélkül egyszerűen elbocsátották. Akik állásukban maradtak, azok képesítését revízió alá vették s szovjet fogalmak szerint újra értékelték. A professorokhoz felhívást intéztek, hogy eddigi műveiket a kommunista eszmének megfelelően írják át. Csakhamar meg is jelent a bölcsészeti kar filozófiai professzorának egyik munkája kommunista átirásban.

A gazdasági élet terén még megrázóbb hatású volt a régi rend leromlása, mert itt az intézkedéseket mindenki azonnal érezte. Az Észk Tanácsköztársaság kikiáltásával egyidőben megkezdődtek az ú. n. nacionalizálások, ami tulajdonképpen a kommunizálást jelentette, de ezt a kifejezést az egész folyamat alatt gondosan kerülték. A sztalin alkotmány egyik pontja értelmében ugyanis a föld, a természeti kincsek, vizek, erdők, vállalatok, gyárak, mindenféle forgalmi eszközök, pénzügyintézetek, épületek stb. az állam tulajdonát képezik. Ezeket fokozatosan mind átvette az állam, vezetésükre és kezelésükre kommunista tanácsokat állított, a régi tulajdonosokat pedig az utcára tették. A lakóházakat az elején csak 120 m² padló felületen felül vették el. A földvagyont 30 hektáros egységekre szabdalták, a régi tulajdonosokat meghagyták ugyan, de hangulatot csináltak köztük kolhózik alakítására. A bankbetéteket zár alá vették s indokolt esetekben és mindössze 50—100 koronát folyósítottak havonta. Állandóan hírek keringtek az észk korona elvesztéséről, s ezért az emberek mindenféle értéktelen tárgyakat vásároltak össze — a már államosított üzletekből, hogy megtakarított pénzükből valamit megmentsenek. Az üzletek előtt már este hosszú sorok keletkeztek, a vásárlók ott töltötték az éjszakát, hogy másnap bejuthassanak a pult elé. Ezért, másrészt pedig, mert a lefoglalt készleteket az oroszok elszállították, a kereskedések csakhamar kiürültek. A kirakatokban az árúk helyét Sztalin-képek és vörös zászlók foglalták el. Novemberben forgalomba hozták a korona mellett párhuzamosan a rubelt. 1 korona = 1.20 rubel átszámítási kulccsal, de ez az arány csak átszámításul szolgált, mert a

koronát sehol sem váltották át rubelre. A rubellel egyidőben bevezették a szovjet árrendszert is. Hivatalosan kiírták az új árakat, ami az első alkalommal az élelmiszereknél 400, a ruházatkodási cikkekénél pedig 1000 százalékos áremelkedést jelentett. Ezáltal a magánkézpénzvagyon teljesen devalválták, mert az észt korona vásárló ereje a réginek tizedrészére csökkent. Ezek mellett az intézkedések mellett az volt a jelszó, hogy az új államban csak annak jár kenyér, aki minden nap elvégzi a maga munkáját. Így tették tönkre a régi rend erős polgári rétegeit.

Az állásukból elbocsátottak s a vagyonuktól megfosztottak ezrei váltak keresetnélküliekké, de testi munkára mindenki jelentkezhetett a gyárakban, erdőirtási munkálatokra, vagy a haditámaszpontokon kubikus munkára, s örült, aki ide is bejuthatott. De ez még nem volt minden. Augusztusban már a GPU is működött. Mindenfelé lefoglalták az irattárakat, az egyesületek rengeteg levelezéseit Tallinnba szállították s ezek alapján megkezdtek a régi »bűnök« kinyomozását. Napirenden voltak az »eltűnések« és az elhurcolások. Főleg politikusok, társadalmi vezetők, régi tisztviselők és a nacionalista mozgalmak irányítói tűntek el. Rövid idő alatt valóságos temetői hangulat volt Észtországban. Az emberek magukba zárkózva surrantak el az utcán egymás mellett, mindenki gyanus volt, aki elhaladt és régi ismerősök vigyázva álltak meg néhány szóra, miután előre-hátra jól körülnéztek.

VI.

Az eddigi híradások több mint 100.000 észt eltűnéséről számolnak be. Ennyire rúg körülbelül azoknak a száma, akiket a szovjet hatóságok legyilkoltak, elhurcoltak, vagy mint szakmunkásokat a Szovjet különböző vidékeire szétszállítottak és Észtországból való menekülésükkor maguk előtt hajtottak vagy magukkal vittek a leningrádi sáncmunkákra. Már május elején mozgósították a 19—45 éves korosztályokat, a háború kitörésekor ezt a határt 52 évre emelték fel. Aki tudott, a városokból a vidékre, az erdőkbe menekült. Százakat és ezreket az országutakon lőttek le menekülés közben. A háború nehéz hónapjaiban a lakosságot vonatszámra szállították keletre, külön a férfiakat, nőket és gyermekeket, elszakítva — talán örökre apákat és anyákat egymástól és a családtagoktól. Egyedül Tallinnból 30—40 ezer ember hiányzik 120.000 lakosból. Ma az egész lakosság 10%-a hiányzik. Óriási veszteség olyan kis nemzet számára, mint az észt. Hogy melyik rétegek szenvedtek többet, azt még nem tudjuk. Orvosok, papok, tudósok, írók, művészek tűntek el nagyszámban, azután a béke korszak politikusai és katonái. A parasztság és munkásság sorait az elhurcolások tömegesen ritkították meg.

Mi lesz az észtek további sorsa? Elfogadja-e a sors ezeket a borzasztó megpróbáltatásokat utolsó áldozatúl ettől a sokat szenvedett derék és keménykötésű finnugor néptől az európai kultúrához való tartozás véres oltárára? A Szovjet ki akarta irtani ezt a népet, az öregebb nemzedéket kitelepíteni, szétszórni az Uralon innen és túl a nagy orosz síkságra, a fiatalabbakat pedig más fajtákkal összeházasítani, hogy a vérkeveredés megrontsa az ősi finnugor sajátságokat. Az utolsó pillanatban tört ki a háború. A Finn-öböl környéke felszabadult északon és délen az alól az óriási nyomás alól, amely az itt lakó finneredetű népeknek az életét és történetét annyi évszázadon át irányította és meghatározta. Szentpétervár lerombolt finn telepek helyére épült. Leningrádot most rombolják — talán a föld színéig. Semmi sem áll majd útjában, hogy megvalósuljon a Nagy-Finnország nem rég még romantikusnak tetsző, de mindig élő álma, az ősi finnugor fészek, a Finn-öböl körül északon, keleten és délen finnek, észtek, lívek, vepszek, vótok és karjalaiak részvételével Finnország mint északi középhatalom vezetése alatt. Európa már kapott elég izelítőt a finnugor kultúra erejéről az elmúlt húsz év alatt. Ilyen államalakulat még nagyobb záloga lehetne a jövőnek, amelyre az új Európa mindig biztosan építhetne.

HIREK.

KOLOZSVÁRT FINN-MAGYAR TÁRSASÁG ALAKULT a két testvérnemzet kapcsolatainak ápolására. A társaság megalapításának gondolata *Gyulai Zoltán* egyetemi tanár, a matematika-természettudományi kar dékánja részéről *Heiskanen* helsinki professzor tavaszi kolozsvári látogatásából indult ki. A tömörülésnek az a célja, hogy középiskolákban, egyetemi hallgatók között, sőt a nagyközönség körében is propagandát fejtsen ki a finn nyelv tanulása érdekében. A társaság *Csekey* István egyetemi tanárt, a Finnugor Kulturális Bizottság magyar osztályának elnökét választotta elnökévé. A munka máris megindult, úgyhogy *Szabóné dr. Kispál* Magda finn lektornak előadásain már nemcsak egyetemi hallgatók vesznek nagy számban részt.

FINN UTCANEVEK KOLOZSVÁRT. Amikor Erdély egykori fővárosa 1940 őszén visszakerült Magyarországhoz, a város törvényhatósági bizottságának első dolga volt a város utcaneveinek megmagyarosítása. Elsősorban visszaállították a 22 év előtti, régi magyar utcaneveket. Az új városrészek utcáinak azonban új neveket kellett adni. *Csekey* professzor indítványára, aki a belügyminiszter által kinevezett tagja a város törvényhatósági és közigazgatási bizottságának, a város keleti

részében egy teret Suomi-térnek neveztek el, a teret a körülfogó utcákat pedig Kalevala-, Karjala-, Helsinki- és Sibelius-utcáknak. Ugyanítt fut az Észt-utca is, hogy a néprokonság teljes képviselést kapjon. Kolozsvárt ílymódon tettek eleget a tallinni V. Finnugor Kulturális Kongresszus egyik határozatának.

FINNUGOR NÉPROKONSÁGI ÜNNEPÉLY. A Magyar-Finn, a Magyar-Észt és a Turáni Társaság a finn-ugor néprokonsági nap alkalmából 1942 évi nov. hó 21-én a Tudományegyetem aulájában igen előkelő és nagyszámú közönség részvételével ünnepélyes díszgyűlésen hódolt a finn-ugor néprokonsági gondolatnak. A finn és magyar Himnusz magasztos hangjai után *Bakay Lajos* rector magnificus meleg szavakkal üdvözölte a díszgyűlést és hangsúlyozta, hogy ugyanabban az órában, a finn Tudományegyetem aulájában Helsinkiben, a finnországi testvéregyesületek ünneplik meg a finn-ugor néprokonsági napot. Ezután *Petri Pál* m. kir. titkos tanácsos, a Magyar-Észt Társaság részéről, *Paikert Alajos* ny. államtitkár a Turáni Szövetség részéről köszöntötték lendületes szavakkal a díszgyűlést. *Gobbi Hilda*, a Nemzeti Színház tagja szavalata után a Magyar Nemzeti Bank Pénzjegynyomda énekkara művészi készséggel és magasfokú felkészültséggel finn kórusműveket énekelt *Péter József* karnagy vezényletével. A tenorszólót *Járay József*, a m. kir. Operaház tagja énekelte nagy művészi sikerrel. Ezután *Tasnádi Nagy András*, m. kir. titkos tanácsos, a Magyar Finn Társaság tb. elnöke tartotta meg ünnepi beszédét, melyet egész terjedelmében lapunk vezető helyén talál az olvasó. A rendkívül nagy tetszéssel fogadott ünnepi beszéd után *Kettunen Lauri*, a helsinki egyetem professzora, a finn néprokonsági társaságok, *Suhaydáné, Madis Hilda* pedig a magyarországi észtek üdvöztét tolmácsolta magyar nyelven. *Dr. Gaskó Dezső* ezután a Finnországból érkezett üdvözlő táviratokat olvasta fel. A hivatalos elfoglaltsága miatt megjelenésében akadályozott kultuszminiszter úr Önagyméltósága képviseletében *Fáy István* m. kir. titkos tanácsos, államtitkár igen értékes felszólalásában rendkívül meggyőzően fejtette ki a magyar és finn nép rokoni sorsközösségét és vérrrel megszentelt fegyverbarátságát. Ezután *Wuorimaa Aarne* budapesti finn követ szívből fakadó, megindult szavakkal mondott köszönetet mindazoknak, akik az ünnepség sikeres megrendezésében tevékenyen résztvettek. Perceken keresztül szünni nem akaró taps jutalmazta meg Suomi követét a keresetlen szavakért és a jó magyar kiejtésért. Ezután *Nagy Emil* v. miniszter, a Magyar-Finn Társaság elnöke nagy szónoki sikerrel mondott záró szavakat. A szép ünnepség a Szózat hangjaival zárult. A néprokonsági ünnepélyt egész terjedelmében november hó 22-én a magyar Rádió hanglemezről közvetítette.

G. D.

**Mannerheim tábornagy köszönő levele a
„Finnország szabadságharca” szerzőjéhez.**

Hauptquartier, den 6. 5. 1942.

Oberbefehlshaber
der
Finnischen Wehrmacht.

HERR MAJOR,

Mit diesen Zeilen bitte ich Ihnen für die liebenwürdige Zusendung eines schön eingebundenen Exemplars Ihres Buches über unseren Winterkrieg zu danken sowie auch für Ihren beigefügten freundlichen Brief. Ich kann versichern, dass die Waerme und das starke Gefühl für unser Volk und seinen Kampf, die aus dem Buche hervorschiemern, uns aufs Höchste erfreut.

*Mit Dankbarkeit und Hochachtung
MANNERHEIM.*

An
Herrn Major László Erdeős
BUDAPEST,
Finnische Gesandtschaft.
(zur Weiterbeförderung)

A MAGYAR-FINN TÁRSASÁG

kiadásában megjelent

nemes Erdeős László m. kir. őrnagy könyve

**FINNORSZÁG
SZABADSÁGHARCA**

Az 1939—1940. finn-orosz háború szakirodalmi ismertetése
Mannerheim tábornagy előszavával

A tiszta jövedelmet a finn hadiárvának adományozzuk.

Ára portómentes szállítással P 2.50

Megrendelhető az összegnek 16.186 számú postacsekkszámlára történő befizetése, vagy utánvét mellett a Magyar-Finn Társaság propaganda osztályánál, Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. szám.

A MAGYAR-FINN TÁRSASÁG

kiadásában megjelent a

FINN KÉK-FEHÉR KÖNYV

A Szovjetunió viszonya Finnországhoz a moszkvai béke után.

Előszóval ellátta: **dr. vitéz Nagy Iván.**

A tiszta jövedelmet finn kulturális célokra adományozzuk.

Ara portómentes szállítással **P. 1.60**

Megrendelhető az összegnek 16 186 számú postacekkszámlára történő befizetése, vagy utánvét mellett a Magyar-Finn Társaság propaganda osztályánál, Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. szám.

A MAGYAR-FINN TÁRSASÁG kiadásában megjelent

Virkkunen Paavo könyve

A HARCOLÓ FINN HADSEREG SZELLEME

Fordította **Molnár Rudolf**

A könyv magyar kiadásához **Turóczy Zoltán** püspök irt előszót.

A tiszta jövedelmet a magyar és a finn hadiárvának adományozzuk.

Ara kedvezményesen a Magyar-Finn Társaság és a Magyar-Észt Társaság tagjainak **4 pengő.**

Megrendelhető az összegnek 16.186 számú postacekkszámlára történő befizetése, vagy utánvét mellett a Magyar-Finn Társaság propaganda osztályánál
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 7.

Most jelent meg magyarul a Magyar-Finn
Társaság kiadásában

MIKA WALTARI háborús kis regénye

ANTERO

NEM TÉR VISSZA

Finn eredetiből fordította . **N. SEBESTYÉN IRÉN**

Mika Waltari elsősorban az immár megerősödött és nagykoruvá lett finn polgárság biztoskezü ábrázolója. Finnországban különösen nagy hatást ért el „Antero nem tér vissza” című háborús regénye az 1939/40 évi hadjárat idejéből. A szerző művében örökérvényűen alkotja meg az élet-halál harcát vivó Suomi lélekrajzát.

A könyv bolti ára **P. 4.40**

Kapható minden könyvkereskedésben.

A Magyar-Finn Társaság és a Magyar-Észt Társaság tagjai 4.— pengős kedvezményes áron rendelhetik meg a Magyar-Finn Társaság propaganda osztályánál, az összegnek 16186. számú csekkszámlára történő befizetése,

vagy utánvét mellett

BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 7. SZÁM.

MUNKATÁRSAK:

Tasnádi Nagy András dr., m. kir. titkós tanácsos, a képviselő-ház elnöke.

Fazekas Jenő dr. lektor, a helsinki Magyar Intézet vezetője.

Györke József dr. egyetemi magántanár, a Magyar-Észt Társaság főtitkár.

varjasi Suhayda Tiborné, m. kir. gazdasági főtanácsos felesége.

A MAGYAR-FINN TÁRSASÁG

k i a d á s á b a n m e g j e l e n t

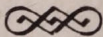
Nagy Emilné dr. Göllner Mária

A KALEVALA TITKÁRÓL

A nagy finn hősköltemény népszerű ismertetése.

A címlapot rajzolta:

Gróf Károlyi Széchenyi Ilona

A tiszta jövedelmet a finn Vöröskeresztnek adományozzuk.

Ára: Portómentes szállítással, egészvászonkötésben P 2.60

Megrendelhető az összegnek 16.186. számú póstacsekkszámára történő befizetése, vagy utánvét mellett az »Északi Rokonaink« szerkesztőségénél

BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 7.

POHJOISET

HEIMOKANSAMME

UNKARILAIS-SUOMALAISEN
JA UNKARILAIS-EESTILÄISEN
SEURAN TOIMITUKSIA

Toimitus:

vitéz IVÁN NAGY
JÓZSEF GYÖRKE, GYÖRGY LAKÓ

Julkaisusta vastaa:

DEZSŐ GASKÓ

Budapest, IV, Veres Pálné-utca 7.

MEIE PÕHJASUGULASED

UNGARI-EESTI JA UNGARI
SOOME SELTSI VÄLJAANNE

Toimetus:

vitéz IVÁN NAGY
JÓZSEF GYÖRKE, GYÖRGY LAKÓ

Vastutav väljaandja:

DEZSO GASKÓ

Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7.